

Přítomnost

12
nezávislý
týdeník

ROČNÍK XI

V PRAZE 21. BŘEZNA 1934

Za Kč 2.—

Místo pro Jonathana!

KAREL ČAPEK

Polské záhady

HUBERT RIPKA

Blahobyt republiky závisí na vývozu

DR. KAREL KRÍŽ

Mladí a divadlo

OT. MRKVIČKA + F. PEROUTKA

Filmová diktatura v ČSR.

JIŘÍ WALTER

Konec opozičního veselí

Marijka a Melantrich — „Můj národ“ aneb jak se mění vnitřní intenzita slova
Odpověď z ministerstva obchodu

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:
BRNO, Běhounská ulice čis. 10

Fil. řed. pro Slovensko:
BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠTUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

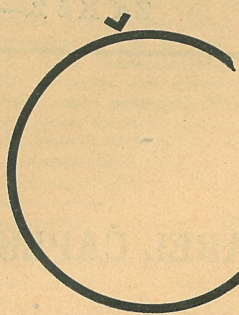
BANKOVNÍ DŮM

PETSCHEK A SPOL.

PRAHA II.,

BREDOVSKÁ 18

ADRESA TELEGRAMŮ: PETSCHEKOMP

tenář

Přítomnosti

čte

LIDOVÉ NOVINY

36. SEŠIT DÍLA

FERDINANDA PEROUTKY

BUDOVÁNÍ STÁTU

PŘINESL KAPITOLY:

DEMISE KRAMÁŘOVY VLÁDY

VLÁDA TUSAROVA

ZA KĚ 360 DODÁ KAŽDÝ KNIHKUPEC A

F. R. BORO V Ý, P R A H A

Prodám velmi výhodně:

1. Václav Špála: **Překrásný akvarel** z nejlepší doby umělcovy (1914) podepsaný, datovaný, zarámovaný.
2. Boh. Kubišta: **Dvě vzácná původ. linolea** z 1918, Krajina a vlastní portrét, podepsaná, čís. 1. a 5., jedno zarámované.
3. Josef Čapek: **Sto kusů menší grafiky**. Původ linolea (většinou autorské tisky, podepsané), litografie, vzácné tisky, obálkové kresby, obálky

V celku levněji. Písemné dotazy na administr. tohoto listu.

OBSAH 11. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: RUD. PROCHÁZKA: Co máme na vybranou. — JIŘÍ WALTER: Filmová diktatura v ČSR. — INGLMAYER: Jak se měla narodit proletářská literatura. — HUGO SIEBENSCHNEIN: Emigrant Heine. — ING. Dr. ZIMMLER: Technokracie československá. — KAREL POLÁČEK: Prázdná slova. — Tvoří se prý nový režim. — Postrk letadlem. — Loyální zdražování. — Politika a peníze. — Katolíci a stavovství. — Intelektuálové a strany. — Anglie a Československo. — Slovenské studentstvo nejde s českými fašisty. — K literárnej afére zo Slovenska. — Katolíci a stavovský stát.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO V Ý V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK KĚ 100.—, NA PŮL ROKU KĚ 50.—,
NA ČTVRT ROKU KĚ 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA KĚ 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Polské záhady

V polsko-německé smlouvě se praví, že jí nejsou dotčeny mezinárodní závazky, které až dosud jeden nebo druhý stát převzal vůči jiné straně. „Gazetta Polska“, tlumočící mínění nejužšího kruhu Pilsudského, napsala, že „berlínské dohodě neodporuje ani polská spojenecká smlouva s Francií, ani s Rumunskem ani přátelské dohody se sovětským Ruskem a jeho sousedy, ani jiné závazky mezinárodní.“ Podle tohoto výkladu, který se z opatrnosti nezminil o tom, že citovaný odstavec paktu musilo Polsko velmi vymáhat na Německu, než jej prosadilo, byl by také nedotčen dosavadní vztah polsko-československý. Oficiálně opravdu dotčen nikterak není. Aspoň z a tím. Ale dějí se věci, které mohou změnit dosavadní celkem dobrý poměr mezi Polskem a Československem. Není-li ve Varšavě, v úřední, oficiální vládní Varšavě úmysl, aby se tento poměr měnil a kalil, je těžce vysvětlitelnou záhadou soustavná protičeská kampaň, vedená právě v tom tisku, který je vládní Varšavě velmi blízko. V našich listech ignorovaly se dosud útoky a výpady polských listů. Říkali jsme si, přejde to, nerozčilujme zbytečně veřejnost, nerozmnožujme polemikami sváry, které nemohou prospívat ani jedné ani druhé straně. Pozorujeme však, že to nepřechází, že kampaň je soustavná, jednotně řízená. Kým? Neznáme osob, ale víme, že Polsko, ovládané režimem Pilsudského, patří k zemím, v nichž je tisk „usměrňován“. Kdyby vládním místům varšavským byla protičeská kampaň nepřijemná a proti mysli, dovedla by ji zarazit v tisku, na který má přímý vliv, jako dovedou prosadit, aby tentýž tisk nasazoval tóny přátelství a smířlivosti k zánovnímu polskému příteli, k hitlerovskému Německu.

Těšínská aféra ožívá.

Uvedeme několik dokladů. Koncem ledna rozhlaholily se smuteční zvony ve vládních a vládě blízkých polských listech: denně se nařikalo nad krutou ztrátou Těšínska, a celé sloupce byly věnovány patnáctému výročí „českého vpádu na Těšínsko.“ Několik článků bylo napsáno v oficiální „Gazette polské“, která v čísle z 23. ledna vyhradila celou stranu s fotografiemi Těšínsku, „rozřátému na dvě části“. Připomínaje ne snadné postavení a boje v letech 1918—21, jmenovaný list napsal:

„Není nic divného, že některé nesmírně cenné kusy země polské zůstaly na neznámou dobu za hranicemi vzkříšené Polky... Češi číhali, aby na nás z nenadání zaútočili ve chvíli pro Polsko neobyčejně hrozně, kdy jsme museli všechny své síly soustředit proti zjevným nepřátelům, jsouce klidni jediné nad tímto sousedstvím. Rozehrála se nyní dvojitá tragedie v polských srdcích: nejenom že byla přeryta pluhem války pěkná, odvěčně polská země a rozřáto živé její tělo na dvě podnes zmrzačené části, ale snad v míře o mnoho těžší a trvalejší pro neočekávanou křivdu morální, pro niž se na dlouho zakořenily v Polsce příkré city v poměru k pobratimskému národu.

V průběhu 15 let, které nás dělí od těch tragických událostí, mnoho bylo z té ponuré barvy setřeno. Rozvaha přikazuje nejednou, aby byly ztlumeny reakce navracejících se nejednou vln vzpomínek. Nemohouce sobě dovoliti, abychom si je častěji připomínali, přece je nemůžeme v sobě úplně přidusiti, poněvadž by to bylo stejnoznačné s odřeknutím se po citu jednoty národní se ztraceným krajem, resignace pak znamená úpadek rozvojové síly národa.“

Citujme dále z varšavského „Kuryera Poranného“ z 25. ledna:

„Násilím, přesilou, lstí byla uvedena v pochybnost nesporná práva Polska na Těšínsko. Bylo využito tehdejší neobyčejně těžké situace Polska. To svého času vyvolalo v Polsku všeobecné hluboké pobouření, a dnes vystává ještě lítost a rozhořčení, neboť spor nespravedlivě byl rozřešen v neprospěch Polska, neprávem byla od mateřského kmene odtržena část národa.“

A ještě citát z Lvovského „Slova Polskiego“ z 28. ledna:

„Vzpomínka... musí do hloubky vzrušit národní city každého Poláka, neboť právo Polska na Těšínsko je nesmírné... Češi v Paříži nezanedbali ani zákulisní činnosti, obviňovali Polsko, že šíří na Těšínsku anarchii a bolševismus.“

Takovéto články zaplavily velkou část polského tisku. Ve všech se důrazně hlásal nesporný návrh Polska na Těšínsko, ve všech se Češi obviňovali ze zákeřného přepadení, ve všech byli jsme obviňováni, že jsme dosáhli rozdělení Těšínska hanebným útokem a lstivým využitím tehdejší slabosti Polska, které bylo zabaveno starostmi a boji na východní své hranici, ve všech se naznačovalo, že Polsko nepokládá a nesmí pokládat Těšínsko za zemi navždy ztracenou. Štvavá kampaň nebyla bez účinku: vyvrcholila v nenávistně protičeských manifestacích v Polském Těšíně 24. a 25. února. Hlavní řečník prohlásil, že Slezsko bude patřit Polsku až po Frýdek a Ostravici: „bratři Poláci“, hlásal, „pohleďte tam za Olzu, tam je naše země, tam žije náš lid, tam žije náš nepřítel!“ Na veřejném táboru lidu na polsko-těšínském náměstí starosta města dr. Michejda napadal urážlivě náš národ, vládu i prezidenta republiky („československý stát zaměstnává se v politice samými podvody“); a těchto projevů účastnilo se na výzvy a pozvánky mnoho Poláků z Českého Těšína!

Nemá smyslu, abychom polemisovali nebo abychom dokazovali oprávněnost svého nároku na Těšínsko. Ale ptáme se: jaký má smysl, drásat rány, které jsou už zaceleny? Proč se v Polsku ožívují vzpomínky na spor, který byl vyřízen? Má se jimi oživit spor sám? Máme se domnívat, že Polsko chce na Těšínsku pěstovat proti nám iredentu? Máme uvěřit těm, kteří nás upozorňují, že rozsáhlá pomoc, kterou Polsko poskytuje Polákům, usedlým v Československu, není kulturní a mravní péčí o sourodovce, nýbrž politicky záměrnou akcí ve službě plánů iredentistických? A ptáme se dále: byla to jen náhoda, že se rozvinula protičeská kampaň právě ve chvíli, kdy se podepisoval pakt s Německem? Bylo by se možno divit, kdybychom se počali domnívat, že dohoda s Německem je počátkem zcela nové orientace polské zahraniční politiky, ačkoli se pro počátek ještě zdůrazňuje zachování dosavadních mezinárodních závazků a vztahů?

Zatím co náš tisk ukládá si velikou zdrženlivost v posuzování věcí polských, zatím co jen občas upozorní na hořký osud volyňských Čechoslováků a místo žalob, stížností a kritik, přednáší v tlumených tónech skromná upozornění a nesmělé požadavky, veliká řada polských listů — a jsou to právě listy vlády a vládnoucího bloku — útočí příkrě proti nám, popichuje polskou menšinu v Československu, křičí proti domnělému jejímu útisku, a kde může, rozsévá rozladění.

Polsko a Slovensko.

Kupodivu! Opět se projevuje zvláštní zájem některých polských listů o — Slovensko! „Illustrowany Kuryer Codzienny“ přinesl 16. února dlouhý článek o poměrech na Slovensku,

pod příznačným titulem: „Polsko nás zachrání.“ Autor tím vyjadruje, co prý slyšel na Slovensku: naříká se tam na daně, na drahotu, vzpomíná se, že „za Maďarska byly dobré cesty, dobrý pořádek, dobrý život“, vytýká se i Hlinkovi, že „v poměru k Polsku nadělal mnoho chyb v době, kdy Slovensko mohlo hrát samostatnou roli za Tatrami, bylo však v područí Prahy“; a tak prý „veliká část těch, kteří věřili v Prahu, se odvrací a volá: „Chceme se opřít o Polsko, agitujte, ať nám Polsko zabezpečí práva mezinárodní; máme-li prohrát naši slovenskou věc, ať je to Polsko.“ Autor k tomu praví, že je těmto lidem těžko vysvětlit, že se Polsko nesmí míchat do vnitřních věcí jiného státu, a dodává: Ale třeba konstatovat, že bez našeho přičinění mezi u vědomělými Slováky stále více vzrůstají sympatie k Polsku. Polsko se stává vůdcem Slovanstva, Polsko má veliké dějiny a mezi národy mnoho značí.“ S otevřeností takto pobuřující v jiných polských listech se nepíše. Ale není neznámo, že mnoho Poláků, kteří nejsou bez vlivu a moci, projevuje sympatie (a to nejen ideální a mravní) se slovenskými autonomisty a separatisty: pokračuje se ve směru, který byl před lety vyznačen podporou iredentistické skupiny Dvorcsákovy, pracující v Polsku. A tak jsou-li opakované publicistické projevy maďarofilského univ. profesora Zdiechowského celkem osamělé ve své příkré otevřenosti, nelze říci, že by v polské politice byly zcela bez významu maďarofilské tendence s protičeským zahrocením. Je jistě příznačná manifestace, která se udála v Pešti 25. února: poselstvo polských studentských organizací položilo věnec na známý revisionistický pomník Velikého Uherska; přitom maďarský řečník, ukazuje na sochu, představující Slovensko, pravil, že tato socha skrývá také polskou myšlenku a polské zájmy, a dodal, že až se Maďaři osvobodí a znovu ovládnou Horní zemi, budou pak znovu získány polsko-maďarské hranice a nikdo již neodloučí Poláky od Maďarů!

Proč ta změna?

Jak si máme vysvětlit tyto zjevy a projevy? Především třeba říci, že nepředstavují nic nového. Tyto sklony a tendence byly vždy v polské politice. Když jsem byl před rokem ve Varšavě, pozoroval jsem, jak se příznivě vyvíjí přátelský poměr polské veřejnosti k našemu národu. Bylo to tehdy, kdy se Polsko cítilo velmi ohroženo útočným revisionismem; bylo to tehdy, kdy Mussolini nabízel Německu dohodu, jejíž jednou podstatnou složkou bylo, aby se Německu ponechala volná ruka v získání Pomoří. Za této situace tvářili se k nám přívětivěji i pilsudčiči, kteří nám nikdy nebyli nakloněni. Ale ani tehdy nevytizely jisté podjatosti a jisté naděje, živěné nejvíce právě v prostředí pilsudčičů. Bylo však možno doufat, že časem zmizí docela. Tyto naděje, spoléhající také na to, že naprostá většina polské veřejnosti přeje si nepřátelštějšího poměru k nám, se nesplnily. Od chvíle, kdy jsme nesledovali polskou vládu do posledních důsledků v jejím odporu proti paktu čtyř, který velmi pohněval Pilsudského, projevoval se v oficiálních kruzích stále větší chlad vůči nám, až nyní došlo dokonce na zjevy, které vážně kalí vzájemný poměr.

Nemůžeme tu rozebírat v plné šíři vztah československo-polský. Mnoho nedorozumění vysvětlit dlužno nesrovnalostí a růzností našich povah a sociálního i kulturního ustrojení jednoho a druhého národa. Chceme ukázat jen na některé věci politické. Poláci nám stále vytýkají, že jsme v době jejich války s bolševiky zamezili dopravu zbraní a zásob pro polskou armádu přes své území. Je to výtka nesprávná. Bohu-

žel, tato nesprávnost objevuje se i v našem tisku; některé naše listy z hloupého a stranického nepřátelství opakuji tuto nepravdu. A tyto dny napsaly i „Lidové listy“, že v r. 1920 „naše rudozelená koalice se na budoucnosti česko-polské těžce prohrála zákazem dopravy válečného materiálu do ohroženého Polska přes území našeho státu“. Ve skutečnosti nezakázala tehdy dopravu ani vláda ani rudozelená koalice; dopravu chtěly zmařit některé bolševicky orientované socialistické organizace, ale vláda se rozhodně postavila proti takovému samovolným zásahům. Ačkoli věc byla mnohokrát vysvětlena, opakuje se vždy, kdykoli Poláci chtějí odůvodnit svou nedůvěru a nelibost k nám. Ptáme se: k čemu má posloužit takovéto dráždivé rozněcování? Poláci nás podezírají z horlivého rusofilství. Nemáme důvodu, abychom je zapírali a zastírali. Ale prakticky — Polsko dovedlo si upravit svůj poměr k Rusku mnohem dříve a lépe než my. Žije-li s Ruskem v dohodě a v míru, může mu překážet naše rusofilství, které je spíše sentimentální a romantické než prakticky účinné? Poláci bývali nespokojeni s naší politikou vůči Němcům a Německu; nelíbilo se jim, že zástupci německé menšiny účastní se vlády, nelibě nesli náš korektní poměr k německé říši. Je naší vinou, že nemáme s Německem podobného hraničního sporu, jaký představuje Pomoří? Ve skutečnosti stála naše oficiální politika vždy na straně Poláků ve věci revise, a tím bylo určeno také naše stanovisko k otázce Pomoří. To ve Varšavě dobře věděli. Ostatně Polsko uzavřelo s Německem pakt, bez ohledu na Francii i na nás; musíme se proto domnívat, že ho nezajímá a ani v budoucnosti zajímat nebude, jak se my nebo Francie stavíme k jeho sporům s Německem, jejichž řešení zmíněným paktem bylo odloženo.

Zatím co my jsme byli ochotni k jednotnému postupu proti revisionismu, ať vycházel odkudkoli, a tím také k podpoře Polska, pokud mířil proti němu, Poláci se nikdy nepostavili proti revisionismu maďarskému. Není to příznačné, že Polsko dosud neratifikovalo trianonského míru? V jistých polských kruzích byly tradiční sympatie s Maďary. Ale nutno říci, že i v polské oficiální politice jsou snahy, udržovat nejen přátelský poměr k Maďarsku, nýbrž i tak manévrovat, aby se Maďarsku neznemožňovalo dosáhnout opět společné hranice s Polskem.

Polsko a Podkarpatská Rus.

Zvláště nelibě mnozí Poláci snášejí přivtělení Podkarpatska k Československu, jednak proto, že v Podkarpatsku vidí most, spojující Československo s ruským východem, jednak proto, že je Podkarpatsko odděluje od Maďarska. Mnoho stížností v minulých letech slyšeli jsme od Poláků, že podporujeme ukrajinské hnutí; podezírali nás, že živíme nespokojenost ve Východní Haliči, kterou ani nejostřejší kárné výpravy dosud nedovedly dokonale pacifikovat a připoutat ke státní myšlence polské. Není naší vinou, že se tyto snahy dosud nepodařily. Ale není pravda, že bychom jitrili nespokojenost utlačovaných Ukrajinců v Polsku. Plným právem můžeme však vytýkat Polákům, že dokonce i jejich konsulové na Podkarpatsku mísili se do tamních poměrů, podpichující proti československému režimu. Zdá se, že stále zůstává cílem Poláků připoutání Podkarpatska k Východní Haliči, abychom tak ztratili spojení s Rumunskem a tím zároveň také s Jugoslavií, a aby Polsko dosáhlo přímé hranice s Maďarskem.

Polsko a Rakousko.

Nelze se zbavit dojmu, že jistí polští činitelé spekulují s tím, aby Československo bylo ze všech stran sevřeno, obklíčeno a osamoceno. Tím si možno také vysvětlit, proč se Polsko desinteresuje na otázce anšlusu. Doufá, že by Německo, za-

bavené Rakouskem, odvrátilo svou expansi od hranice polské do pánve podunajské. Ale doufá také, že Československo, takto sevřené, zvláště když by ještě ztratilo Podkarpatsko, bylo pak nuceno pokorně prosit o pomoc ve Varšavě; a tak by se malé Československo, se všech stran ohrožené, stalo přívěskem polské velmoci, která by jím hrála podle svých velmocenských potřeb. Nedávno redaktor Pešl v klubu „Přítomnosti“ upozorňoval, že Polsko vědomě spěje k tomu, aby si vybojovalo postavení velmoci. Musíme se připravit, že probíjejíc se k tomuto cíli, bude užívat podobných prostředků a metod, jako Itálie při své hře o velmocenské uplatnění. Již dnes lze pozorovat mnoho obdob. Na doklad, velmi výmluvný, uvedeme, co počátkem února oznamovala vídeňská „Reichspost“ v inspirované úvaze svého varšavského dopisovatele.

„Varšava by chtěla dosáhnout příznivého rozřešení podunajské otázky součinnosti s Francií a Itálií. Polsko je také pro mírné rozřešení maďarské otázky. Zdá se, že Polsko více než pražská vláda si uvědomuje nebezpečnost, že Československo bude obklíčeno revisionistickým proudem. Ve varšavských neoficiálních rozmluvách vždy více se proto zdůrazňuje, že jest nutné získati v Maďarsku oporu pro Československo a také pro Rakousko. To ovšem není možné bez koncesí toho neb onoho druhu. Polsko doufá, že se mu podaří pohnout Hitlerovu vládu, aby zaujala k rakouské otázce přátelské stanovisko. . . . Národní socialisté prý chtějí získat Maďarsko a Jugoslavií územními ústupky na účet Rakouska pro anšlus. Dokonce se proslychá, že Maďarsko má být získáno nabídkou příslušné části někdejších Horních Uher v případě „plebiscitního rozpuštění“ československého státu. Polsko je interesováno na udržení rovnováhy v Podunají stejně jako na přátelském poměru k Německu a rádo by uvedlo v soulad tyto dva cíle své politiky.“

Ejhle, co tu čteme o událostech a úmyslech Varšavy, podobá se jako vejce vejci tomu, co známe o politice a taktice Říma. Polsko jako Itálie chce prostředkovat v Podunají, vyslovuje svůj zájem na udržení podunajské rovnováhy, nepřeje si přílišného zesílení Německa, ale zároveň chce s ním být v nejlepší shodě, a ve své hře podunajské chce pohybovat podunajskými národy jako figurkami: proto projevuje sympatie s maďarským revisionismem a starostlivě radí Československu, aby se zachránilo ze své obklíčivosti — koncesemi. Stejně jako Itálie, také „Polonia fara da se“.

Sen o Polsku - velmoci.

Rozdychtivý polský imperialismus zabývá se záměry dalekosáhlými. Zvláště se musí zdůraznit, že se dosud nevzdal snů o výbojích do Ukrajiny. „Legiony mlodých“, organisující se pod záštitou sympatií Pilsudského proti mládeži národně demokratického „Táboru Velikého Polska“, horují pro prometejskou myšlenku „osvobození“ Ukrajinců a ostatních národů v jižním ruském pásmu až na Kavkaz. Fantasie? Možná, ale fantastické plány bývají osnovány i ve vládních kabinetech, zvláště v rozčilené naší době, ve které tolik dobrodružných fantastů dovedlo se zmocnit moci. Ostatně — nezdálo se do ledna tohoto roku čirou fantasií, že by se mohlo Polsko dohodnout s Německem? A pak: kdo to může spolehlivě vědět, že Pilsudski opustil své někdejší velkorysé ukrajinské plány, které nebyly tajemstvím? A také není tajemstvím, co psal Hitler ve své knize o expansivních nutnostech svého národa směrem do rozlehlých prostorů ruských.

Uvažujíc o všech těchto skutečnostech, plánech a možnostech, nemůžeme vyloučit, že mnohým polským činitelům tane na mysli takové pokorení Československa, aby bylo nuceno vydat se na milost polské velmoci. Porozumíme pak lépe novým protičeským kampaním, které byly v poslední

době v Polsku uspořádány. Představují pokus, nutit nás směrem, žádoucím velmocenské aspiraci polské. Protože všechny předpoklady takového pokusu jsou naprosto nesprávně určeny a špatně odhadnuty, zůstáváme klidni, a nemáme důvodu, abychom cokoli měnili na své dosavadní politice vůči Polsku. Plány s Podkarpatskem jsou proveditelné jen za cenu války, kterou bychom prohráli; ale ani největší polský fantasta nebudé vyvolávat války s námi pro Podkarpatsko nebo pro Těšínsko. Polsko se ostatně zmýlilo, i pokud jde o anšlus. Soudilo, že Rakousko bude velmi brzo přivtěleno k Německu a že není síly, která by tomu zabránila. Tento názor podstatně přispěl k tomu, že uzavřelo s Berlínem dohodu. Ale anšlus zdaleka není hotovou věcí; už dnes lze bezpečně říci, že aspoň v dohledné době proveden nebude. Tím padají polské kalkulace, založené na okázalém desinterosování o otázku anšlusu. Ostatně spokojíme se tím, že pravíme: jsme-li odhodláni odporovat pangermanismu, jen pošetilec může se domnívat, že bychom byli ochotni podrobit se nějakému imperialismu polskému.

Musí být zjednan dobrý poměr polsko-československý.

Rozněcují-li se v Polsku útoky proti nám, podněcují-li se z Polska zdejší polská menšina, intrikuje-li se z Polska proti nám na Slovensku a na Podkarpatsku, jistě toho velmi litujeme. A budeme se tomu důrazně bránit. Ale víme, že takové pokusy nejsou s to, aby otráslly nějak pevností našeho státu; na to nestačí, i kdyby byly ještě bouřlivější a rafinovanější než dosud. Stačí ovšem na to, aby znovu oddálily provádění té politiky, která jedině je správná a prospěšná: politiky, směřující k těsné součinnosti československo-polské. Není-li pro ni nyní ve Varšavě porozumění, vyzbrojíme se trpělivostí. Čas i tu pracuje pro nás, čas pracuje pro politiku vzájemného přátelství, která je v linii nutného dějinného vývoje. V tomto svém přesvědčení, které je také opřeno o hrdé naše sebevědomí, jsme posilováni tím, že dobře víme, že s protičeskou orientací nesouhlasí ohromná většina polského lidu. Uvedeme, co napsal 2. února „Kuryer Warszawski“:

„Jde o něco více než o to, že Těšín sám hmotně odpyká zostření poměru k Československu. Jde o zájem celého Polska. Jestliže se v Polsku každého historického momentu bude využívat k rozdrapávání zacerené rány a ke křivení o spáchané křivdě, pak se z Polska stane dům věčného smutku. Polsko nikdy se žádným svým sousedem nedospěje k dorozumění a mimo to připomene jiným národům, že také mají nějaké důvody k nářku na Polsko . . . Zdá se být nepochybnou věcí, že 95 procent Poláků si přeje, aby poměr ten byl co nejlepší . . . Politický zájem obou národů na shodě a přátelství jest zřejmý a nesporný. Četným Polákům ani pojem shody a přátelství nestačí. Myslíme, že je tu ještě třeba mluvit o spolku.“

Nemělo by většího významu, kdyby takto psal jediný list. Ale takto se vyslovalo velmi mnoho polských listů, a jsou to právě listy, které tlumočí nesporně smýšlení většiny polského národa. Mimo to právě v posledních měsících rozmnožily se přednáškové a podobné akce v různých organisacích, usilující o propagaci československo-polského přátelství. Není jen Polsko protičeské, je také Polsko českofilské. A je to právě tento veliký tábor, stranicky velmi pestrý a různorodý, kterému patří budoucnost. Jsme povinni dávat pozor na protičeské projevy a tendence, které se v Polsku projevují a musíme jim rázně čelit. Ale nesmíme pro ně zapomínat na polské projevy a snahy, naplněné upřímným přátelstvím k našemu národu. Je velikým povzbuzením pro budoucnost, že přátelství s námi přeje si většina polského lidu. Ne-li dnes, tedy zítra uzavřeme přece jen s Polskem ten pakt „věčného přátelství“, který jsme mu nabídli již včera.

Hubert Ripka.

poznámky

Konec opozičního veselí.

Na velmi navštívené schůzi, kterou svolala na středu 14. března do Městské knihovny Akademická YMCA a na níž probírali prof. Rádl a dr. Zd. Chytil za Mackova předsednictví krizi našich politických stran, mluvilo se hodně o opozici a opozičnosti. Prof. Rádl velmi vhodně upozornil na to, jak je naše nynější opozice škemravá a plačtivá, a vyvodil z toho závěr, že je patrně příliš slabá. Stěžuje si ustavičně, že nemá svobody, že je potlačována a pronásledována, že jí držitelé moci nechtějí ustoupit, a podobně. Viděli jste už držitele moci, který by své posice dobrovolně vydal odpůrci? ptal se na to Rádl. Jestliže se nynější opozice dovolává takového milosrdenství, je z toho až příliš dobře vidět, jak je slabá a jak si nedovede své místo vybojovat. Před válkou nebývaly opozice tak sentimentální, ačkoli jejich postavení bylo ještě těžší než dnes. Pracovaly prostě pro svůj program, a výsledek se časem sám dostavil. To ovšem znamená, že je napřed potřeba ten program skutečně mít. Má jej dnešní opozice?

Podívejme se jen trochu blíže na tu pestrou frontu, která se hemží pod baštami vládní moci a pokřikuje nahoru, a uvidíme hned, jak špatně to s její programovostí vypadá. Slysíme od tamtud, že je třeba změnit politický režim, že je nutno provést očistu, že je nezbytno omladit strany, že se musí udělat pořádek atd. atd., ale dohromady to všechno neznámá nic jiného než toto: Vy, kteří jste u vlády, jděte pryč a my se posadíme na vaše místa. Jenže tady teprve ta pravá otázka začíná. Je třeba se opozičníků ptát, co zamýšlejí konkrétního dělat, až budou mít moc; co chtějí místo dnešního režimu zavést; koho chtějí vyhnat z úřadů a proč; co si pozitivního představují pod slovem pořádek. Na tyto otázky však se vytrvale mlčí.

Konstatovali jsme minulý týden, že opoziční benjamín, národní demokracie, nemá pro opozici program a že se jen chytá slibných hesel. Den po dni si můžeme toto poznání znovu ověřovat. Veliký elán, s nímž se tato strana do opozice hnala, už znatelně ochabuje. Začáteční hesla se brzy otevřela a jeví se potřeba nových. Kde je však vzít? I sahají kolem sebe národně demokratičtí redaktori se zavřenými očima a co po-padnou, tím se ohánějí. „Národ“ už dokonce objevil i to,

„že účast marxistů ve vládě nám škodí za hranicemi. Trpce to nesou zejména přátelé naší republiky v Polsku, kteří propagují sblížení Polska s Československem a kteří musí často vyslechnouti doma námitky proti marxistickému vládnímu směru u nás. To znemožňuje práci našich přátel v Polsku pro československo-polské sblížení.“

V národně demokratickém opozičním arsenále už je asi veliký nedostatek účinnějšího střeliva, když se vymetají takovéto plesnivé patrony. Ale tak to vždycky bývá. Začátky opozice jsou veselí. Záminka útěku od odpovědnosti je ještě čerstvá, pole pro agitaci otevřeno, hesla neotřelá, a aby nechyběly ani atributy opozičního mučednictví, dá se zkonfiskovat nějaký článek v novinách. Tak se snadno objedná persekuce, při níž pronásledované oběti spokojeně tráví za kamny a hoví si v teplých bačkorách. Tedy začít to není tak těžké. Horší už je to vydržet. Lidé jsou tak stvořeni, že jim brzy zevšední i nejhlučnější podívaná, není-li za ní nějaká pevná myšlenka, kterou by její stoupenci vytrvale osvětlovali s rozmanitých stránek a hlásali s neochabující důsledností. Kde takové myšlenky není, je nutno stupňovat hluk. Nakonec už se tlouče jen na buben, což však je hudba nejjednodušnější a nejnudnější.

Při pozorování opozice tohoto druhu je dobře věnovat pozornost také projevům těch, kteří jsou v pozadí a kteří zpravidla nehrěší prozíravostí ani duchaplností. Říkájí ve své prostotě zpravidla bez obalu, co vůdcové vyjadřují jen opatrně. V „Národních listech“ se oheďdy objevila od jednoho z nich veliká chvála fašistů a ligistů. Možná prý si o těchto vlasten-cích myslit ledacos, ale to prý jim nelze vzít, že by za náš stát s největší radostí položili i život. O kom mluvíme s takovýmto uznáním, ten bývá velmi blízko našemu srdci. Jisté mají tedy nemalé zalíbení v ligistech a fašistech i onen muž, který tuto chválu napsal, i „Národní listy“, které si ji otiskly v úvodníku. Lze z toho soudit, že národně demokratická opozice bude zakrátko co do způsobu své agitace k nerozeznání od Stříbrného a Gajdy. Jak při tom bude jemnocitu těch několika nobl lidí z naší „nejnárodnější“ a o stát nejzasloužilější strany“, netroufáme si zatím odhadovat.

Na veřejné schůzi vinohradské ve čtvrtek 15. března měla národní demokracie příležitost oznámit veřejnosti svůj opoziční program. Mluvili dr. Hodáč, posl. Ježek a dr. Štůla. Ale těžko si představit větší bezobsažnost. Z obvyklých frází bylo možno vyloupnout jen dva konkrétní požadavky: reformu volebního řádu a zřízení hospodářského zastupitelstva místo senátu. Vyslovil je posl. Ježek, aniž podrobně vysvětlil, co si pod těmito hesly představuje. Zmínili jsme se minulý týden o úvodníku posl. Ježka v „Národních listech“. Tam byla už řeč o reformě volebního řádu, ale nikoli o hospodářském zastupitelstvu. Treba tedy mít za to, že tento bod opozičního programu národní demokracie se zrodil právě před onou schůzí. Je dost nápadné, že se tento čerstvý požadavek shoduje s voláním, které vychází ze Staškova křídla lidové strany. Z. S.

Marijka a Melantrich.

Asi jedné dvacetině celé československé filmové kritiky by bylo možno vyčítat, že se chová nezdvořile k mocným tohoto světa. Zbývajících devatenáct dvacetin nevyjde ze samých ohledů, aby je nějakým příkrým slovem nezarmoutila. Ne snad, že by byla nouze o projevy, které hlasně a energicky hřímají proti špatným filmům, proti výrobnímu diletantství a proti naprostě technické a řemeslné bezradnosti našich režisérů. Takových projevů najdeme dosti, ale jen všeobecně, ale jen akademicky, ale jen „zásadních“. Jakkmile se objeví nějaká „Volha v plamenech“, leží bouřlivý filmový kritik na břiše před A—B, jakmile se objeví nějaké veledílo Slavinského o nějakém jejím lékaři nebo zlaté Kateřině, leží na břiše před neméně mocnou Ufou. To divadlo se tedy jen opakovalo, když filmová kritika spěchala zase jednou sklánět se v obdivu čelem k zemi, tentokrát před novou filmovou výrobnou, ale také velmocnou, před Melantrichem.

Melantrich totiž financoval nejnovější český film „Marijka nevěrnice“, jenž se od jiných českých filmů liší pouze tím, že jej nedělala špatně a diletantsky „stará garda“ našich Innemannů, Wassermannů, Pražských, Kmínků, Neubergrů, Kubášků, Hanušů atd., nýbrž že jej naopak dělala špatně a diletantsky nová garda tří spisovatelů Melantricha, Olbrachta, Nový a Vančura. Od „Národní politiky“ přes „Právo lidu“, přes všechna „Česká slova“ v různých variantech až po „Lidové noviny“ byli všichni referenti naplněni překypivou radostí, že konečně nastala v českém filmu pronikavá změna: dosud jsme viděli mnoho českých filmů od zásadních neintelektuálů, které byly naivně bezradné — teď vidíme konečně jeden naivně bezradný film, který zhotovili zásadní intelektuálové. Nevidíme žádného zásadního rozdílu v tom, jestliže takový Přemysl Pražský zhotoví mnoho chaotických filmových výjevů ve stylu ateliérové šablony, a pak je pod titulem „Sedmá velmoc“ nesrozumitelně a diletantsky slepí v prapodivnou mosaiku — anebo když Vladislav Vančura zhotoví mnoho nesouvislých výjevů obrazově žurnalistické reportáže z Podkarpatska a pak je pod titulem „Marijka nevěrnice“ nesrozumitelně a diletantsky slepí v mosaiku stejně málo srozumitelnou. Filmem není to ani ono. Jenom různá velmoc stojí za každou z těchto produkcí, jen reklamní buben nestejně síly se pro ně rozezvucí, jen obava literátů, písničků filmovou kritiku, není stejně velká, a proto také ochota říkat pravdu se projevuje v rozmanité intenzitě. Výsledkem je, že diletantská „Sedmá velmoc“ se zdrtí v prach a diletantská „Marijka nevěrnice“ vynese do nebes.

Byl bych rád slyšel od některého z těchto kritiků, stojících v úctyplné distanci před velice velkou a mocnou iniciálou Melantricha, že „Marijka nevěrnice“ je film špatný. Že Ivan Olbracht opisoval od ruských filmů způsobem, který se nepatří na autora jeho vážnosti. Že základní motiv (muž odjede a žena je mu nevěrná) žal bez velkého váhání z Preobraženské „Vesnice hříchtů“, že nahradil folklor donské vesnice folklorem podkarpatské vesnice, že z Axinie udělal Marijku, že Grigori je nazval Petrem, a že místo moderního řešení ruského udělal smírlivé nevyřešení filmově šablonovitě a happy-endově. Olbrachtova dojemná závislost na ruských vzorcích je patrna i na motivu neobratně vzatém z Eisensteinova „Potěmkinů“: tam vzniká revolta námořníků protože dostali páchnoucí maso, zde vzniká revolta dělníků, protože dostali páchnoucí slaninu. Jenže Eisenstein ukázal to zkažené maso skutečně opticky, prolezl červy, kdežto naši muži z Melantricha nás přesvědčují o tom, že slanina páchne, tím, že nechají dělníky podávat si slaninu od nosu k nosu. Byl bych se velmi rád dočetl i to, že Nového scénario si nezadá ani o mák s kterýmkoli scénariem Wassermannovým nebo Neubergrovým: nemá ani tušení o architektonické výstavbě příběhu, potácí se chaoticky sem a tam, roztrhává a tříští věci,

kteřé patří k sobě. Pogrom pro páchnoucí slaninu se připraví až k výbuchu v první polovině děje, pak se nechá motiv na dvacet minut usnouti, a vidíme čítankové zaměstnavatele, motiv srážení mzdy, dělníci dostanou pálenku, Marijka si jde vypůjčit oheň, miluje se s Danilem, koná se židovská svatba, Marijka váží vodu s Danilem, stará matka si dá napsati dopis — a pojednou dělníci rozhněvaní pro špatnou slaninu udělají pogrom a demolují židovskou krému. Od jejich rozbouření k činu je tu stejně daleko, jako od národního socialismu ke světové revoluci. Ale s tak složitou stranickou symbolikou přece my, obyčejní filmoví diváci, nemůžeme počítat. Absolutní naivnost Nového při motivaci děje je patrna i v motivu odjezdu Danilova z vesnice na lesní práci za ostatními: tento důležitý motiv není vůbec ničím připraven, a Nový si jej přitáhne prostě v poslední chvíli, kdy potřebuje dát Petrovi příležitost k tomu, aby se na Danilovi nějak pomstil. Tak snadné si to nedělají ani ti docela neliterární z lidí, kteří jsou u nás nazýváni filmovými scenaristy.

A konečně do třetice, byl bych se rád někde dočetl, že Vančura tu vedl velice špatnou filmovou režii. Je-li Vančura filmový režisér, pak je Albert Londres kolega Flaubertův. Londres však je pouhý inteligentní reportér, také Vančura je pouhý inteligentní reportér. Reportáž však není umění a tahle reportáž, slepovaná v dějový celek, má se ke skutečnému filmovému uměleckému dílu ve stejném poměru, jako mosaika vystřihovaná z novinových zpráv a slepená do knížky se má k „Sentimentální výchově“. Vančura prý byl malíř, nuže, i ve svých filmech je pouhý obrázkář. Chybí mu naprosto smysl pro fabuli, pro její výstavbu, gradaci, kulminaci, vyřešení (ostatně i v románech, v literatuře však je možno tento nedostatek zakrýt jinými prostředky, ve filmu však ničím), chybí mu smysl pro charakterisaci figur a optické vyjádření jejich psychologie. Všechny osoby „Marijky“ jsou pohybující se stíny podivného obsahu, jehož se divák těžko dohaduje, podivná snová psychologie řídí jejich cesty, a dovíme-li se něco o nich určitějšího, stane se to leda přímo výrokem nějaké druhé osoby. Jeden z českých partafrů (také divná figura) řekne o Petrovi asi tohle: „Máš pravdu, to je opravdu divný chlapík“. Že je něco divné autorovi a režisérovi, to však neznamená umělecké zvládnutí, umění se nedívá, umění formuluje a evokuje. Vančura se jako režisér dívá hezké přírodě, tekoucí vodě, tvářím lidí, fotografuje v údivu krajinu přes rozeklané pařezy, nedostane se však nikde k ovládnutí látky přes tento svůj upřímný malířský údiv. Příkladem je scéna vorů v propustí (tentokrát převzatá ze školy americké), v níž úžasná filmová možnost je docela zahozena a rozbita v nesrozumitelné rapidmontáži obrazů, z níž nikdo nepochopí, shodil-li Petro Danila do vody, že pomáhá-li mu z vody. Shrňme-li, co Vančurovi do filmové režie chybí, přesvědčíme se, že přibližně všechno.

Je jistě předností podniku s „Marijkou nevěrnici“, že se pustil pod širé nebe a zatoužil blíže ke skutečnosti. Je však třeba přiznat otevřeně, že jeho autoři a režisér tu skutečnost nezvládli a pod tím širým nebem zabloudili. Dobrá vůle není umělecký čin, kritika bohužel s dobrou vůlí nemůže vůbec počítat. Je třeba, abychom tedy korigovali onu nespravedlnost bouřičního reklamního jubnu Melantricha a nepřímého kulturního teroru, kterým jméno této produkční firmy na kritiku působí. „Marijka nevěrnice“ sice má k dispozici bezplatně fantastický reklamní aparát, jenž by jiného filmového výrobce stál přibližně tolik, jako zhotovení druhého celovečerního filmu, není však filmové ani umělecky o nic lepší než jiné české filmy, ani ve svém diletantství ani ve svých řemeslných nedostatecích. Zábavné: tento film tří spisovatelů je právě po své spisovatelské stránce stejně špatný jako ostatní naše filmové podívání. F.

„Můj národ“ aneb jak se mění vnitřní intenzita slova

V lednovém čísle svého Zápisníku odpovídá Šalda „Davu“ na útoky, týkající se jeho článku o militarismu a pacifismu. Ponechme stranou meritum odpovědi a zahloubejme se jen nad dvěma slovy. V 5. odstavci vyslovil je kritik svým známým vášnivým rytmem, jak vyslovuje jen nejzávažnější pointy svých esai nebo polemik. Každý jistě pocítí ten nesmírný rozdíl, napíše-li slova můj národ F. X. Šalda, či napíše-li je nějaký nuzný úvodníkář v některém hurávlasteneckém listě. Všechny vokativy od toho slova, kterými ve svých provoláních hýří vždy Národní rada československá, nevyváží svojí intenzitou skrytou dynamiku, kterou to slovo obdrží, je-li napsáno Šaldou. Jinde tak podobně zaprášené a vyrudlé umělé květině, zde však hmatatelný tep živé a po životě toužící krve. Zde vyčnívate závažnost toho slova, cítíte jeho mystickou vůni a krásu. I když se vyskytuje v polemické a zcela nepoetické

statí, nutno vzpomenout verše z „Hudby pramenů“: „Národ je společenství živých, mrtvých a nenarozených; v hlubinách jeho leží dědictví staletých úsměvů, polibků, vroucností, neznámých heroismů, sepětí rukou, odkaz kletby a krve.“

A vzpomenete i Masaryka, jak ten umí s tím krásným slovem opatrně zacházet.

Ota Jahoda.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Blahobyť republiky závisí na vývozu

I.

Velká změna.

Po válce se kapitalistický svět podstatně změnil. Liberální kapitalismus devatenáctého století a prvního desetiletí před válkou měl důležitý předpoklad prosperity. Byla to existence barbarických nebo alespoň necivilisovaných obrovských území na světě, v koloniích a neevropejských zemích, kde evropští podnikatelé levně kupovali suroviny, kde lidská práce barevných lidí byla téměř zadarmo a kde byla zaručena stálá odbytiště pro výrobky evropského a amerického kapitalistického světa. Evropa stála ve znamení komerčně-technické civilisace, jejímž předpokladem bylo, aby existovaly dva úseky hospodářského světa: ryze kapitalistický, kde se vyrábělo z levných dovezených surovin a kde se vyměňovalo také vzájemně zboží mezi státy za slušných podmínek, a nekapitalistický úsek, kde bylo naleziště surovin a laciné domorodé práce spolu s trhem na výrobky kapitalistickým úsekem produkované.

Válka přinesla základní obrat v těchto hospodářských věcech. Bílí páni v Evropě byli zaměstnáni výrobou neproduktivního zboží, nástrojů zkázy a materiálu pro ně. Přes deset milionů evropských bělochů zahálelo — posuzováno z hospodářského hlediska — v zákopech na frontách. Amerika se stala velkým dodavatelem a mohla se bez obav průmyslově rozvinout a dokonce se to dělo za pomoci vděčné Evropy, která nechápala, jaký bič na sebe pro poválečnou dobu plete. Barbarická nekapitalistická území, kolonie a bělošské osady na neevropských pevninách a ostrovech, musila najednou zřizovat vlastní výrobu, protože Evropa jim přestala dodávat. Pro ničení neměla na výrobu a obchod čas, a tu se najednou ukázalo, že tyto nové podmínky učinily to, co od té doby pod přísným bílým panstvím a při návalu evropského zboží bylo nemožné: industrialisovat tato neevropská území a učinit z nich rovněž země kapitalistické výroby a způsobu života.

Do toho za války a po válce v Americe přišla nutnost hledět vyrobít co největší množství zboží s použitím co nejmenšího množství lidí. Po válce Německo, kterému byly uloženy reparace sta miliard franků, octlo se před stejným úkolem. Musilo opatřit peníze na tyto platy do ciziny a nemajíc ani zlatých dolů ani diamantových nalezišť, nemohlo je opatřit jinak, než co největší výrobou a prodejem výsledků této výroby do ciziny. Tento vývoj za války a průběh událostí prvních pěti let po válce dal základy k obrovskému rozmachu vědeckého řízení práce, spoření lidskou silou, k racionalisaci. V té době byla

racionalisace dobrodiním, protože zlevňovala výroby, činila je přístupnými stále širším vrstvám obyvatelstva a hlad po zboží způsoboval, že práce bylo stále ještě poměrně dost. Sice se už ukázalo, že nejméně milion Angličanů, kteří se vrátili z války domů, už nikdy nenašlo práci, ale doufalo se, že se věci nějak samy upraví.

Přišla druhá fáze racionalisace, kdy mechanisovaná a vědecky vedená výroba úžasně pokračující racionalisací počala vrhat statisíce a později miliony lidí z továren a podniků na ulice. Musil se o ně starat stát, protože dělnické organizace nebyly s to, aby je všechny podporovaly být i jen tak málo, aby tito nevinní lidé neumírali zase jako před sto lety po tisících na ulicích kapitalistického světa hlady. Ve většině států podnikatelé musili na tyto nezaměstnané velkými částkami přispívat. V Československu tomu dosud tak není, zde nese celé břemeno celá obec poplatnická, která je povětšinou v této věci zcela nevinna. Ovšem, jakmile racionalisoval jeden stát, který druhému na světovém trhu konkuroval, musili tak činit všichni, chtěli-li udržet svou konkurenční schopnost.

K tomu přišlo mnoho dalších příčin vleklých hospodářských krisí. Strašlivý politický neklid, množství státních převratů, občanské války, experimenty s valutami nechtěné či nucené, politická agitace srůznými ideami ať bolševickými, ať fašistickými, obrovské majetkové přesuny, vznik nových států a nových hranic, rozmach Japonska, kde je sociální bída dělnictva, pracujících asi za 3—4 Kč denně, přímo neuvěřitelná, nezměrně zločinná spekulace (Bosel, Stinnes, Castiglioni, Loewenstein, Krüger a četní jiní), nakonec pak pokles mezinárodní důvěry, omezení úvěrů, nebezpečí nových válek a snahy po autarkii, hospodářské a politické soběstačnosti států. Všechny tyto příčiny nelze ani vyjmenovat a bylo by pošetilé je vykládat jen jediným způsobem.

Krise třese světem.

Kapitalistický svět se počal deset let po válce teprve skutečně zmlátat v mravním, politickém, sociálním a hospodářském rozvratu. Zkrátka, příčin dnešního stavu je příliš mnoho. Za války si zvykli zemědělci na vysoké zisky a na úžasně snadný prodej svých výrobků. Tam, kde měli politickou moc, bránili se snížení životní úrovně na předválečnou úroveň, na niž klesala znovu většina průmyslového obyvatelstva. Důsledek toho byla vleklá zemědělská krise, zostřovaná stoupanutím výroby zemědělských produktů za války ve státech dodavatelských, i těch, které náhle byly jen samy na sebe odkázány. Z toho povstaly konflikty představitelů zemědělství se zástupci průmyslové oblasti výroby. Průmyslová oblast chtěla si opět vynutit předpoklady vývozu, který byl dříve vyvažován zemědělským dovozem, jenž nyní z politických příčin byl škrcen. Při tom ovšem průmysl sám dával špatný příklad, volaje první po zvyšování dovozních cel. Současně však stísněná situace četných států vedla k daňovému přetížení, k nevyrovnanosti rozpočtů, vzrůstu státních dluhů, a spekulace přiváděla bankovní podniky ke krachům, jež otráslaly celými státy, jako na př. pád rakouského Creditanstaltu r. 1931.

Ve Spojených státech se snažili spotřebu jaksí „nastavit“ velkorýsým zavedením splátkového sy-

stému. Vše tam bylo na splátky: dům, zařízení, živobytí, šaty, prádlo, telefon, auta a dokonce i zábavy. Lidé se však splátkovým systémem zavazovali platit až $\frac{9}{10}$ svého příjmu na několik let napřed, doufajíc s naprostou samozřejmostí, že v zemi „věčné prosperity“ je jim tento příjem zajištěn. Jakmile však jej za krise ztratili, byli z nich rázem žebráci, protože podnikatelé jim pro neplacení splátek odebrali všechnen majetek. To mělo neslýchané důsledky hospodářské a dokonce i sociální. (Na př. statisíce rozvodů, protože americké ženy opouštěly muže, kteří ztratili práci avdávaly se za ty, kteří ji ještě měli a mohli jim opatřit přepych anebo tu životní úroveň, na niž si v prvním manželství zvykli.) Američané dlouho nemohli uvěřit, že skutečně byla ztracena prosperita, o níž jim bylo vedoucími politiky tvrzeno, že ji mají Spojené státy navždy zaručenu. Ještě president Hoover stále opakoval, že „blahobyt je jen za rohem“ (Prosperity is just round the corner), jakoby Amerika nějak špatně zahnila při své cestě kolem falešného roku, a nyní byl celý vtip jen v tom, najít ten roh, za nímž je prosperita taškársky a zlomyslně schována, načež zase bude vše „all right“! To ovšem byl těžký a tragický omyl.

Tak se stalo, že dvacet let po vypuknutí světové války stojí evropské lidstvo před velkými hospodářskými problémy, které předvídali někteří duchaplní lidé již tehdy. Lloyd George ve své únorové řeči v Plymouthu r. 1914 řekl, že Anglie stojí před novou průmyslovou revolucí, jež jí může vyrvat při nejmenším politický a hospodářský primát ve světě, a navrhoval opatření, jež by o několik let později byla nazvána bolševickými. Mimo jiné navrhoval — to je ještě dnes zajímavé — ochranu nájemníků zejména v menších bytech, což tehdy uvítala konservativní Anglie posměchem a labouristická strana s nedůvěrou. Stanley Jevons ve své studii o „uhlí“ již v sedmdesátých letech minulého století dosti jasně naznačoval, jak se asi bude průmyslová výroba vyvíjet a jak strašlivé problémy lidstvu postaví.

Jak jsme postiženi my.

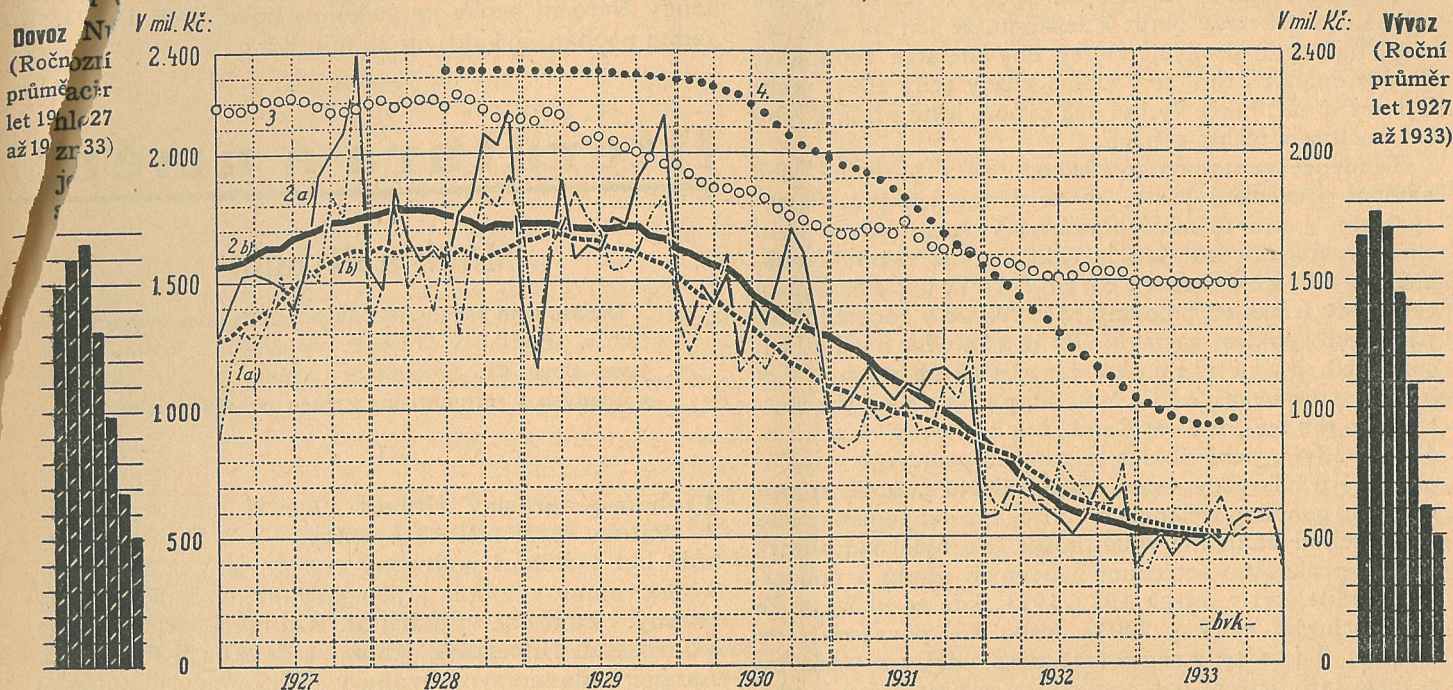
Tu je přirozené, že za těchto okolností byly postiženy všechny státy, jež se účastnily světové výměny zboží a služeb. A ovšem i Československo. Asi třetina československé výroby byla odkázána na odbyt v zahraničí, a byla období, kdy se odhadoval tento podíl exportu na naši výrobu na polovinu. V předválečném Rakousko-Uhersku, kde dnešní průmyslové území československé mělo nesporný primát, byl tento podíl spíše nadpoloviční. Nerozumnou ochrannářskou politikou, psychologickými obavami před „Podunajskou federací“, kterou několik let po válce hlásali zesnulí národohospodáři dr. Fořt a dr. Fiedler (oba měli to neštěstí, že se to u nich pokládalo za „rakušáctví“, protože byli před válkou ministři), a s nimi i dr. Hotowetz, dále nevyužitím různých výhod, jež nám pro obchod s nástupními státy skýtal Klausule mírových smluv, jsme poznenáhlu byli stále více a více odkázáni na západ, nikoliv na naše přirozené bývalé odbytiště ve střední Evropě a na blízkém a dálném východě.

Světový vývoj se tudíž pochopitelně projevil i u nás. Vzhledem k tomu, že jako typicky vývozní stát jsme dotčeni vším, co se kde ve světě děje, postihla nás každá událost, jež znamenala znesnadnění výměny zboží anebo přinesla nový neklid, nebo šířila jakkoliv pošetilé touhy po soběstačnosti. K tomu u nás přistupovaly ustavičné spory s představiteli zemědělské složky výroby, jež má

Vývoj zahraničního obchodu ČSR v letech 1927—33

1a) Měsíční hodnota dovozu, původní řada. 1b) Táž hodnota po vyloučení sezonních výkyvů. 2a) Hodnota vývozu, původní řada. 2b) Táž hodnota po vyloučení sezonních výkyvů. 3. Velkoobchodní index. 4. Počet nezaměstnaných, obě poslední křivky po vyloučení sezonních výkyvů a mimo stupnici (křivka nezaměstnaných s obrácenou základnou).

nepřiměřeně velké politické zastoupení. Zápas mezi průmyslem a zemědělstvím byl veden s obou stran nešťastně a špatně a oslabil celé naše národní hospodářství. Agrární strana podporovala krátkozrakou myšlenku zesnulého ministra dra Srdínka po soběstačnosti v obilní produkci, kterou jsem tehdy vášnivě potíral, ale marně. Tato pochybná soběstačnost snad podlomila základy našich hospodářských styků se zemědělskými státy Malé dohody a ostatní střední Evropy. Tím máme před sebou ještě složitější problémy obchodně-politického a všeobecného hospodářského rázu, jež bychom byli beztak měli.

Na našem grafu jsou zakreslena data od ustálení našeho zahraničního obchodu. Objem zahraničního obchodu, rozsah vývozu i dovozu pak stále stoupal až k vyvrcholení konjunktury, načež následuje prudký spád, který teprve koncem r. 1933 se zmírnil a nyní pravděpodobně přechází ve vleklou stagnaci s pomalým zlepšováním. Podobas grafem o objemu výroby se tu jistě vnucuje. Vyrovnaná křivka vývozu ovšem bije nejvíce do očí, stojí však také za to, všimnouti si, jak se pohybovala vyrovnaná křivka dovozu. Je z toho vidět, jak jsme od r. 1927 až do konce r. 1931 měli velkou aktivitu zahraničního obchodu, která se ustavičně zmenšovala, i když náš export šel k maximálním výškám, až nakonec v prvních měsících r. 1932 přešla čára dovozu nad čáru vývozu, stali jsme se státem s pasivním zahraničním obchodem. Nyní se obě čáry téměř kryjí, vývoz rovná se dovozu, jenž klesl téměř z 18 miliard na pouhých 5 miliard Kč. Co to znamenalo pro naše národní hospodářství, pro dělnické mzdy, pro státní pokladnu, pro životní úroveň převážné většiny lidí, a jaké to mělo vážné politické důsledky, jsme se pokusili nastínit v předešlých úvahách.

Jako je rubem produkce nezaměstnanost, tak je zde nezaměstnanost i rubem poklesu zahraničního obchodu.

Abychom mohli pozorovat, jak nezaměstnanost stoupala, když vývoz klesal, byla základna pro křivku nezaměstnanosti položena na horní okraj tabulky. A zase vidíme to, co jsme viděli z grafu, kde jsme srovnávali, jak stoupala nezaměstnanost při klesajícím objemu výroby. Jak se zmenšoval zahraniční obchod, tak stoupala nezaměstnanost. Prohlédneme-li si dobře pohyb křivky nezaměstnanosti a křivky objemu exportu vidíme to jako na dlani, takže podrobnější vysvětlování je jistě zbytečné. A tu také vidíme, jak se v prvních měsících r. 1934 křivka nezaměstnanosti počiná obracet vzhůru, čili počet nezaměstnaných ve vyrovnaném poměru klesá. Jakmile se tudíž ožíví zahraniční obchod, lze s naprostou jistotou počítati se zmenšováním počtu nezaměstnaných úměrně ke vzrůstu našeho vývozu a celého objemu zahraničního obchodu. Neboť čím je objem našeho zahraničního obchodu větší, tím více lidí se zaměstná v hospodářské činnosti i správě státu.

Možno tedy skutečně bez jakéhokoliv přehánění říci, že

blahobyt naší republiky spočíval v našem exportu.

Na tom nic nezmění faktum, že oživení, jež se tu a tam ve státech různého složení již projevovalo, povstalo zdánlivě bez zvětšení zahraničního obchodu, jaksi „vlastní silou“. Tyto argumenty, jež čteme v agrárním tisku, jsou nesprávné, má-li se jimi operovat proti snaze zvýšit export. Nemůžeme srovnávat vývoje hospodářského oživení států různého složení obyvatelstva, utváření půdy, politické síly zemědělských stran, přístupu k levným dopravním prostředkům (moře a pod.) a ovšem i různých vztahů k územím zámořským. Nemůžeme také srovnávat data vypočítaná v hodnotě peněžní a v množství zboží, protože 1. mění se cena zboží a 2. kolísají valuty. Tato data nelze srovnávat a vyvozovat z tako-

vého nesprávného srovnávání, nějaké závěry pro naši hospodářskou politiku. Kdybychom ostatně argumentovali, že oživení se dostavuje „zevnitř“, nebylo třeba znehodnotit naši Kč, snížit její zahraniční kurs, který byl snížen jen proto, abychom podepřeli vývoz. Stalo se to přece v tom správném pochopení, že jen na zvýšení vývozu závisí nový obrat k lepšímu, že jen na něm závisel blahobyt širokých vrstev obyvatelstva republiky. To lze doložit i tím, že v cizině klesly ceny zboží rychleji než u nás, takže by byl náš export ještě nižší, kdyby byl počítán v těchto cenách.

Tendence zahraničního obchodu se v poslední době nemění především proto, že dovážíme jen pro vlastní spotřebu a pro to malé množství vývozu, jež se nyní skoro rovná dovozu. Jak je vidět na zakreslené kroužkované křivce velkoobchodních cen, klesají tyto ceny u nás od poloviny r. 1929, ale v roce 1933 se již jejich pokles zastavil. V maloobchodních cenách byla situace pro našeho spotřebitele ovšem ještě horší, protože tyto klesly podstatně méně než ceny velkoobchodní, jichž pokles se ostatně projevuje v maloobchodě u nás vždy velice málo, kdežto jakmile stoupnou jen poněkud velkoobchodní ceny, neopomene toho maloobchod důkladně využít. To bylo nad slunce jasněji prokázáno šetřeními lichevních úřadů a policejních ředitelství v letech 1929/1931, kde se ukázalo, že maloobchodní ceny s 200% zisku lze považovati za průměr. Tu se tedy musí také něco udělat a vláda by si měla tato šetření dát předložit a nařídit, aby byla provedena nová šetření, a aby se současně ostře proti této maloobchodní lichvě zakročovalo. Konsument je u nás namnoze doslova okrádán přímo nestydatým způsobem nejen v hokynářstvích, ale i v obchodech a hostinstvích.

Po obou stranách našeho grafu jsou černé sloupky, jež ukazují, jak vypadal celkový roční úpadek našeho zahraničního obchodu před a po vrcholu konjunkturního rozmachu v letech 1927 až 1933. Také tyto výmluvné sloupky jistě nepotřebují slovního výkladu. Čím vyšší je sloupek vývozu a čím nižší je sloupek dovozu, tím větší aktivum zahraničního obchodu. Na grafu je toto aktivum patrné z prostory, která se hadovitě vine až do úplného ztracení mezi křivkami znázorňujícími vyrovnanou linii vývozu a vyrovnanou linii dovozu. I když nepřeceňujeme význam tohoto aktiva a klademe hlavní důraz na objem zahraničního obchodu, přece jsme si vědomi, že to znamená jedinou silnou položku v naší platební bilanci, jejíž je obchodní bilance hlavní složkou.

Vývoj aktiva

v našem zahraničním obchodu.

Rok	Celková bilance vůbec, včetně zlata a minc. kovů	Výnos zušlechťovacího řízení a oprav v zahra- ničním obchodu
	(v milionech Kč)	(papírová měna)
1920	plus 4.602	417
1921	plus 5.773	984
1922	plus 6.155	764
1923	plus 3.082 (počíná stabilisovaná měna)	731
1924	plus 1.181	775
1925	plus 1.203	722
1926	plus 2.580	640
1927	plus 2.174	750
1928	plus 2.016	1.006
1929	plus 511	1.124
1930	plus 1.759	1.356
1931	plus 1.349	1.356
1932	minus 766	626
1933	minus 202	371

(Rok nejvyšší naší konjunktury, 1929, lým aktivem a velkým obratem, jak záleží nám, zatím ukazuje ma- zahraničního obchodu. Dále nutno poznamenat okonci i na objemu 1932 byl náš zahraniční obchod pasivní jen 144 vazovali p- i, že v r. když odečteme zlato a mincovní kovy, jež d, doufajíc mil. Kč, tehdy Národní banka ve velkém množství; r. 1931 é prosperit ovážela tomto počítání byl aktivní 22 mil. Kč.) k jej za 1933 při že podnika a majetek.

literatura a umění

Mladí a divadlo

Debatu tuto začalo několik mladých divadelních teoretiků a praktiků v „Listech pro umění a kritiku“. Další jsme slovo Fr. Langerovi, dáváme je nyní jednomu z mladých a formulujeme krátce své stanovisko.

I.

Bohužel, Jaroslav Hilbert nepatří mezi ty spisovatele, kteří píší čistě česky — —. V mém semináři byl vykonán podrobný rozbor jazyka Hilbertových dramát, a soupis jejich jazykových kazů je dosti trapný.“ Takto se vyjádřil M. Weingart, promlouvaje o Jaroslavu Hilbertovi, jehož citací zahájil František Langer nedávno svou úvahu v „Přítomnosti“ v článku „Mladí divadelníci“. O témž Hilbertovi, jehož „Kolumba“ domnívá se Fr. Langer vidět jako dílo tak mladé, o Hilbertovi, jehož dílo minulému pokolení představuje „mezník v české dramatické tvorbě“ o němž praví Götz, že je „živelný dramatik, jenž překypuje vitalitou“. Avšak nejedná se tu o Hilberta. Roku 1900 napsal Jindřich Vodák, kritisuje působení Šubrtovo: „Nikde se nestudují role tak málo z nitra, tak povrchně a kouskovaně, jako u nás. Nikde nechybí představením tak jednotný styl, jako u nás. V témž kuse najdete barokní antikvované kudrlinky vedle naturalistických napodobenin, nejhlubší deklamační šablonu vedle snahy po psychologické drobnokresbě, nejbanálnější míchanici gest vedle prostých a aspoň momentálně výrazných akcentů“. A my, neznajíc tento soud Vodákov, byli jsme nuceni r. 1934 napsati v „Listech pro umění a kritiku“ (jejichž divadelní číslo zavdalo podnět k Langerově úvaze) totéž — jinými však slovy: A tak podnes zjišťujeme vedle skutečných hereckých výkonů, existujících vedle prázdného, manýrovitého pathosu, vedle posledních zbytků expresionistické šablony, na témže jevišti a v tomtéž večeru pouhé šaržírování a lajdáckou konverzační zbežnost, pojmenovávanou civilismem!

Loňská anketa hereckého časopisu „Divadlo“ ukázala dost výmluvně, na vzdory několika, téměř spokojeným míněním, že se nedá vůbec mluvit o nějaké skutečné hlasové kultuře na našich jevištích. Takovou kulturu přece můžeme měřit jenom na průměru, nikoliv na vynikajícím jednotlivci. A český průměr herecký, nikoliv svou vinou, mluví až běda špatně. I jazyk samých dramatiků je celkem nízké úrovně. Číst nahlas málem kteroukoliv z vět Hilbertových dramát je věru utrpení. Tak je jeho řeč komplikovaná, násilně stavěná se slovosledy proti duchu češtiny, s větami nerytmickými, které nemají ani nej-

nutnější mluvnost a zvučnost. Jak pak jim kdo může dát pravou dramatickou pádnost? A ten Hilbert je nám stále ukazován jako dramatik z nejpřednějších. Věru je Karel Čapek s Františkem Langrem převzácnou výjimkou mezi spisovateli, pišícími pro jeviště.

Nuže, marně nám tedy vnuká Hilbert i s Langrem poznání, že minulé generace upravovaly příští generaci nějaké ty lepší podmínky, když to vyhlíží takhle se samotnými základy, s řečí, která má tak významnou funkci v struktuře divadla! Nové pokolení, jež se ocitá už před svými vlastními úkoly, ohlíží se zpět a vidí, že „nezbývá dnes po doznění slavnostních řečí, než přiznati, že nemáme ještě jevištní řeči, že nemáme herecké hlasové kultury, kterou bychom v středisku našeho dramatického umění, jakým je Národní divadlo, předpokládali.“ („Listy pro umění“ č. 19.) Srovnajme výrok Vodákův o divadle za éry Šubrtovy, s výrokem o dnešním stavu jeviště Národního divadla, o jehož pravdivosti vás přesvědčuje každý večer. (I kritika, namnoze hluchá k těmto věcem, se už musila zabývat lajdáckostí, s jakou se odbývají po této stránce reprisy, zvláště odpolední představení, kam zabloudí referent takřka jen náhodou.) A poněvadž nám nejsou divadlem jen jména autorů a texty her, musíme se ptát, co se vlastně podstatného stalo a co se vskutku změnilo na našich jevištích, respektive na Národním divadle, za těch třicet let, kdy se tam vystřídala dvě pokolení dramatiků a režisérů! Vyjmeme z těch událostí několik těch vzácnějších večerů, v nichž se vzepjalo divadlo, díky předloze mocného básnického účinku, kintensivnějším výkonu, v němž každý vydal své nejlepší, kdy my, diváci, přemoženi básníkem, ukázněnější hrou s podmanivostí dobře řešené scény, zapomněli jsme na chvíli na nesouzvuk hlasů, na špatné přízvuky jednotlivců a nevykořenitelnou manýrovitost přednesu. Jednou nám dal na tyto trapné nedostatky zapomenout Eduard Vojan, jindy třeba Marie Hübnerová — ale kde je ještě podnes ta úroveň celku? Nelze nám, než pochybovat o hodnotě přínosu Hilarova. V „Listech pro umění a kritiku“, v čísle, věnovaném stavu Národního divadla, pokusili jsme se ukázat, že na Národním divadle, které by mělo býti představitelem a snad i i konservátorem české divadelní kultury, nikdy neexistoval nějaký náš vlastní divadelní sloh. Že tam nikdy nebylo moderního divadla v pravém a dobrém slova smyslu. Konstatovali jsme, že dramaturgie vůdčí scény nemá architektonicky pojatý plán, že tam není názorová jednotna, pevně umělecké přesvědčení. Že soubor této scény netvoří jednotlivý organismus, pracující na úkolech přesně vytyčených. Že všechno na tomto jevišti — dramaturgie, režie, hra — je konglomerát nesouřadných prvků, udržovaných jen tenkými obaly slovíček, hesel, jež se musí měnit od sezony k sezoně. Odfoukněte hlubokomyslné úvahy šéfa činohry, v nichž se pracně snaží být dobovým, i ty učené výklady, plné rovněž „dobové“ problematiky, které píše do divadelních listů dramaturg — co zbude? Na konec je to jen účast Vlastislava Hofmana na inscenacích Hilarových, která dává dojem, že se na této scéně něco podstatného událo. Že se tu odehrála základnější změna.

Pravda, generace „Scény“, již se dovolává František Langer, aby ty mladé pokáral, přinesla věru houf nových změn. Však z nich Hilar žil málem patnáct

let. V tomhle tedy upřímně řečeno, máme obtížnější úkol. Ale i když toho přece jen zůstalo dost, co nezná ještě naše publikum,*) nechceme říkat žádná jména. A nehaněli jsme Národní divadlo, že pomíjí nějaké autory. Naopak, vyčetli jsme mu dost důrazně, že neopomine žádného. Ale jak jsme už řekli — sám repertoír netvoří ještě divadelní kulturu. Langer se mylí, domnívá-li se, že mladí divadelníci chtějí jen zintenzivnění, vystupňování a zdokonalení toho, co je již programem. Naopak, co jim je po programu, když vystupňování a zintenzivnění naší dnešní divadelní skutecnosti by znamenalo po pravdě dovedení toho kyčření až do absurdních rozměrů. Nejdříve si musíme přestat něco lhát. Pak teprve se může bojovat o programy. A ten svůj program, který zní Langrovi tak omšele, na němž mělo N. D. pracovat alespoň od dnů Hilarova vedení, mladí divadelníci řekli dost jasně těm, kdož chtěli rozumět: nejdříve je nutno dát divadelní kultuře základy. Ona hlasová kultura, jevištní čeština, krásný jazyk bez kazů, sjednocená výslovnost — to jsou ty nejdůležitější kameny v základech. A ty se ještě nezačali opracovávat! To všechno ostatní je lepenkovitý palác opatrně postavený na písku. Každý pořádnější závan větru vám to rozmetá.

Otakar Mrkvička.

II.

Autor předcházejícího článku dal své úvaze název „Mladí a divadlo“. Ponechávám jej, protože když už mladí mají zásluhu — vidím v tom zásluhu, ne kazi-světství —, že přišli s touto debatou, ať je jim také dovoleno jí dát titul. Osobně s takovým titulem jen málo souhlasím. Je v něm něco falešného jako v titulu „Mladí a matematika“ nebo „Mladí a autobusy“. Jakoby starší také nechtěli jezdit autobusem a jakoby starší také nechtěli, aby Národní divadlo bylo lepší, čehož má nutně zapotřebí, jestliže si nemáme zvyknout hledat všechny větší režisérské a herecké události ve filmu. Dnes se zakládají docela komické nároky v říši ducha na tom, že někdo je o pět let mladší než ten druhý; pokládá se pro těch několik let sem nebo tam téměř za šlechtice ducha. Naše doba, navštívená tolika druhy demagogie, nemohla být ovšem ušetřena ani demagogie mládí, poněvadž démon doby si umínil nakupit velkou hromadu obtíží, bránících tomu, aby se lidé dorozuměli. S tichým potěšením budu dlouho vzpomínat na vystoupení jakési umělecké skupiny „Havran“. To byl debut osmnáctiletých a dvacítiletých. Nevím, co dovedli, ale dělali to bouřlivě. Vrylo se mi do paměti, že prohlásili pětadvacítileté za přežilce. Pětadvacítiletí, kteří právě tytéž útrapy působili třicetiletým (ti zase podobně pokřikovali na pětatřicetileté), úplně ztratili všechnu krev v obličeji pod tímto vehementním útokem a pomýšleli na dobrodiní, které poskytuje Voronov. Dávno nebylo pozorovat trest spravedlivější. Každý demagog obyčejně najde demagoga ještě většího. Ale ať se této debatě říká třeba „Mladí a divadlo“, jen když bude mít nějaký užitečný výsledek a pohne svědomím dnešních držitelů moci na Národním divadle. (Držitelé moci — žádné jiné pojmenování nevystihne lépe podstatu dnešního režimu na státní scéně: hlavní je zachovat moc pro určité osoby, které jsou za tím

*) Jak krásný repertoír by šel sestavit jen z nesplněných slibů první české činohry!

účelem ochotny plout pod jakoukoliv vlajkou.) Ať také tato debata třeba vyruší několik lidí mé generace z nezaslouženého klidu — patří jim to. Ať se znepokojují náporom těch, kteří se ještě dívají na divadlo ohnivěji. Kdyby na dnešním Národním divadle nebyly také osobní intriky a ctižádost jednoho proti druhému, nebylo by tam snad vůbec problémů.

Mladí tedy nejsou spokojeni s první scénou. Ale byla by hanba, kdyby lidé starší byli spokojeni. Svědčilo by to o vystydlosti jejich uměleckého smyslu. Vůči dnešnímu Národnímu divadlu existuje jistý poměr spravedlivé nespokojenosti, dostupný všem kategoriím věkovým. Nesouhlasím s mladými tam, kde na př. žádají, aby třicetiletá herečka uprázdnila místo mladší, protože házet už třicetileté lidi do starého železa by bylo barbarství, a požadavek takový není projevem bojovného mládí, nýbrž jen pokřikem jedné bojovné stolní společnosti z nějaké kavárny, která má svou favoritku. Je to onen sobecký a komický boj pětadvacetiletých proti třicetiletým, o němž byla výše učiněna zmínka. Ale jinak bylo v projevech mladých velmi mnoho, s čím je třeba souhlasit tomu, jehož umělecká citlivost neotupěla.

Oslavy padesátiletí Národního divadla byly vedeny s oficiální neupřímností. Nikdo mimo F. X. Šaldu, kterému to však nějaká záhadná vrchní bytost z rozhlasové přednášky vyškrtla, nedospěl k tomu, aby se pozastavil nad ochablostí, jež charakterizuje tuto instituci. Co Národní divadlo existuje, nekladlo si tak málo cílů a tak malé cíle jako nyní. Stav tvůrčího napětí hrozí z něho vymizet úplně. Abonentní systém, tento typicky protiumělecký systém, který nutí divadlo k bůhvíkolika zbytečným premiérám do roka, aby páni abonenti měli stále něco nového, který pro novou hru netrpělivě vystrkuje starou s jeviště a plýtvá silami všech zúčastněných, který nutí herce, aby hráli dvacet rolí do roka a pak se pokrytecky diví, že se opakují, který hře nemůže pro chvat věnovat plnou péči i kdyby chtěl a propouští ji po nedostatečném počtu zkoušek ve stavu polohotovém, který nutí herce i režiséra k šlendriánu a povrchnosti, tento systém je jedním z hlavních viníků, nemluvíme-li zatím o těch, kteří na něm z pohodlnosti lpějí, nemajíce odvahy zkusit něco jiného. Mohou-li se Werich a Voskovec odvážit hrát své věci stopadesátkrát, je žádáno mnoho od Národního divadla, aby hrálo jen takovou hru, kterou si troufá hrát průměrně aspoň třicetkrát nebo čtyřicetkrát? Nebo pokládá už předem své produkty za tak málo zajímavé, že mu nepřipadne myšlenka, že by se to mohlo aspoň zkusit? Věřu má Osvobozené divadlo, dílo dvou lidí, více zdravého sebevědomí. V Národním divadle se dnes kapituluje příliš snadno. Před abonenty, před ložovým publikem, před ideou obchodu, přede vším. Proč? Protože tento ústav je veden lidmi, kteří se třesou o svou posici a obávají se rizika. Neblahý abonentní systém, vysávající uměleckou šťávu ve prospěch častého střídání, udělal z Národního divadla to, čím dnes jest. Není to vina herců, nýbrž vedení. Kdyby jinde, v oněch cizích divadlech, která obdivujeme, byly studovány hry podobně nedbale, došlo by se k výsledkům stejně nespokojivým.

Ryba páchne od hlavy, a když nad divadlem se vznášá pach neúspěchu (co je to jiného než neúspěch, musí-li se s hrami po deseti reprisách překotně spě-

chat s jeviště), není možno, aby dramaturgická práce také aspoň trochu nezaváněla. Nevím, jestli p. Goetz někdy napíše nějakou „Pražskou dramaturgii“ — udělá-li tak však, bude to čtení bez poučení, jestliže založí svůj spis jen na své praxi a nebude-li se inspirovat na nějakém vzoru cizím, v kteroužto opatrnost ovšem můžeme téměř pevně důvěřovat. Je to na štěstí mnich, který ví, co stojí v jeho knihách. Není bytosti tak bystrozraké, aby dovedla udat směr jeho dramaturgické činnosti. Je jedním z podstatných viníků na tom, že ze snažení Národního divadla pojem směru se vytratil. Pod jeho dramaturgickým vůdcovstvím Národní divadlo vždy může tak, ale může i onak, a nikomu se nepodaří odhalit, jakými je vedeno zákony či úmysly, ani kam chce dospět. Je v tom právě tak málo určitého výběru jako v kamení na silnici. Na druhé straně má ovšem p. Goetz pro Národní divadlo téměř neocenitelnou výhodu svou pevnou vírou, že je možno každou slabost zdařile zakrýt, jestliže se nad ní trochu zažvaní a pronese několik frází v oné polomytické kriticko-reklamní hantýrce, kterou si vytvořil pro oficiální bulletiny Národního divadla. Má neuvěřitelnou, avšak ne záviděníhodnou schopnost promlouvat stejně pateticky nad kýčem jako nad Dostojevským nebo Shakespearem. O jedné z nešpatnějších her, které Národní divadlo kdy provedlo, dočetli jsme se v bulletinu, že je to „rozložený akord“. Račte se najíst slůvka. Avšak poněvadž se p. dramaturgovi nemůže podařit skrýt se úplně za jeho barokní sloh, jako se nikomu nemůže podařit schovat se úplně za vlastní elephantiasis, nepřítomnost pevného dramaturgického vedení nemůže pozorovateli ujít.

Zbývá třetí příčina toho, že po padesátiletém trvání se Národní divadlo ocitlo snad v nejslabším duchovním stavu za své existence, a ačkoliv ji uvádíme naposled, stává se pomalu, ale jistě snad nejhlavnější. Patřili jsme k těm, kteří se přimlouvali za postátnění naší první scény. Nyní se poněkud rozmyslíme, nemáme-li toho litovat. „Jdu nyní úřadovat Jiříka Poděbradského“, řekl, jak jsme četli v novinách, p. Vydra — a ten žert je schopen osvětlit vnitřní poměry v divadle. Byrokrati se namáhají, aby z herců učinili také byrokraty. Byrokratická administrativa osobuje si větší vliv na umělecké vedení, než jí může být dovoleno těmi, kdo nezapomínají, že divadlo nestojí na úřednicích, nýbrž na hercích. Pan ředitel Lom, bývalý dramatik, ukázal netušené schopnosti vyvinouti se bleskurychle v byrokrata, a jako většina konvertitů je papežštější než papež, snad aby se zapomnělo, že býval také umělcem. Byrokracie v Národním divadle trpí stejnou chorobou jako byrokracie v jiných oborech: ráda ukazuje a rozšiřuje svou moc. Tak se stává první naše scéna jevištěm boje několika vůlí k moci. Několik lidí baví se tu vydáváním příkazů a zákazů daleko více než provozováním umění. Jednou z cest k nápravě jest ta, aby administrativa byla odkázána do svých mezí. Mladší Hilar, myslím, byl by statečněji odporoval této záplavě byrokratizmu. Nyní, zdá se, ztratil skoro všechnu sebejistotu a žije ve stavu polekanosti.

Tyto letmé poznámky bude nutno rozvést. Ale bylo třeba napsat je už nyní, aby se nezdálo, že lidé nad třicet let trpí zakalením zraku, pozorují-li Národní divadlo.

F. Peroutka.

Jiří Walter:

Filmová diktatura v ČSR.

III.

Dr. Piskač jede do Canossy.

Filmový referent ministerstva obchodu byl pověřen, aby tu polévku na Barrandově uvařenou nyní vyjedl.

Prosím pěkně, to není úkol právě příjemný. Filmový referent vykonával svou funkci, jak jsme již ukázali, vždycky věrně v intencích Barrandova. Ředitelství ateliérů A-B dodávalo telefonické příkazy pro každý jednotlivý případ. Když teď v krásném jarním měsíci březnu se definitivně ukázalo, že dr. Goebbels se svého stanoviska neustoupí a že si pro německý film vynutí to, co vynutit chce, uhodil dr. Piskač opět jednou na stůl. Zakázal k nám absolutně a bezvýhradně jakýkoliv dovoz německého filmu ového zboží. To je ohromné gesto. Toto gesto se však scvrká, nepřehlédneme-li, že tento absolutní a bezvýhradný zákaz dovozu německých filmů platí jen na čtrnáct dní. Po čtrnácti dnech se bude zase dovážet.

Na tom uhození do stolu však tentokrát nebylo dosti. Filmový referent byl tentokrát nucen zabalit i svá zavazadla a vypravit se na bojiště, to jest odjeti do Berlína na návštěvu k ministru propagandy dru Goebbelsovi a pokusit se ho usmířit v jeho wotanském hněvu. Německý „Prager Filmkurier“, list o Goebbelsových zájmech v Praze nejlépe informovaný, jehož redaktor si, jak jsme svého času ukázali, přinesl z hitlerovského Německa tak nadšené dojmy — tento list nás o tom první přesně informoval, a můžeme tomu věřit. Chápeme však současně, že taková cesta do Canossy není ministerskému úředníku právě příjemná. Dr. Piskač si uvědomuje, jak málo pevné půdy má pod nohama. Jeho pohružka, že zakáže v Praze dovoz německých filmů, je pouhé plácnutí do vody, poněvadž tento zákaz prostě může vydati jen tehdy, budou-li majitelé kin ochotni do tří týdnů zavřítí své hezké a příjemné sály, na nichž v důsledku nynější praxe beztak málo vydělávají, definitivně. Kdybychom z akázali dovoz německých filmů na déle než na čtrnáct dní, nebudeme už v dubnu mít co hrát. To ví náš filmový referent. To ví také dr. Goebbels. Je to gesto čtrnáctidenního zákazu nových německých filmů jenom klaunským výstřelem, je stejně děsivé, jako když Alberto Fratellini se svou velikou hubou si přitáhne do manéže dětský kanonek a pálí z něho salvy.

Účinkovala by tu na pana dra Goebbelse jedna pohružka: že k nám pustíme Američany. To by byla skutečná pohružka. Dr. Goebbels by vážně rozuměl, že to znamená, budeme-li chtít, vyloučení všech německých filmů na deset let, nebo třeba také na víc. Ale tohle gesto společnosti A-B nikdy nedovolí. Byla by k tomu právě slunná pohoda: nejvyšší osobnost americké kinematografie pro Evropu, pan Canty, bydlí právě už tři týdny v Praze v americké obchodní misi v paláci ARA. Společnost A-B však působí k tomu, aby Američané od nás všemi prostředky byli oddáleni, dr. Goebbels usmířen. Proto musí referent ministerstva jeti do Berlína. Berlín není v tuhle dobu hezký: zimní sezona se svými událostmi už je ukončena, hitlerovské filmové premiéry už známe vše-

chny z Prahy, a do Wansee na loďky je ještě chladno. Kromě toho je dosti těžko provéstí důkaz, který ono poslání předpisuje. Je těžko dokázati, že z onoho obstarožného paláce se čtverhrannými dvorky uprostřed Malé strany, kde sídlí ministerstvo obchodu, je blíže do Berlína, než do paláce ARA v ulici 28. října. Tuto topografickou pravdu je hrozně těžko dokazovati. Nebylo by divu, kdyby se referentu do tohoto poslání nechtělo.

Ministr Dostálek ex machina.

Je tu však ještě druhý důvod k této malé chuti. A to je ona druhá okolnost slepě zasahujícího fata, o níž jsme nahoře mluvili. To je fakt, že strana dra Piskače a strana jeho dřívějšího šéfa a národnědemokratického ministra obchodu se ocitla mimo vládu. Že nový ministr obchodu náleží jiné politické straně. To vnáší pocit nejistoty.

Byli bychom jistě poslední, kdo by podporoval onen osvědčený balkánský způsob, že s novým ministrem se mění i veškerý úřednický personál. Tak daleko se u nás bohudík politické strany ještě nedostaly. Nelze však zabránit jedné věci: aby nová vláda nekorigovala křiklavou nespravedlnost, již se dopustila vláda předchozí, a nenaustoupila na cestu spravedlivé úpravy tam, kde stranická nadvláda zavedla libovůli. Dosavadní filmový referent ministerstva obchodu je si patrně vědom, že by bylo skoro nemožno vykážati fantastičtější neúspěch se svou politickou linií, než vykazuje on. Hitlerova strana u nás za naše peníze provozuje ve svých filmech volně propagandu, němčina ovládla přes polovinu kin v republice, i filmy zdánlivě neškodnými se propaguje obdiv pro německého ducha, německou techniku, německou organizaci, v našich zněmčených územích se německými filmy propaguje iredenta. Česká produkce dožívá se umělecky krachu po krachu, po dvou letech subvencování vypadá český film prabídně, celá státní subvence je pohlcována Molochovou tlamou ateliérů, a na zvýšení umělecké úrovně českých filmů nezbude ani halěře, ano, produkce se z dřívějších 24.000 Kč denního nájmu ještě zdražila zvýšením nájmu v nových ateliérech na 35.000 Kč denně. Dokonce i samotné ateliéry A-B vydělávají jenom za své úkony technické, za propůjčování budov a práce v laboratořích a jsou se svou vlastní filmovou výrobou také naprosto pasivní. Když nám chtěly s pětimilionovým nákladem ukázati, že dovedou také zhotoviti mezinárodní velkofilm, přinesly jen fiasko s caristickou „V olhou v plamenech“. Kina jsou ruinována, většina jich stojí před konkursem, mnoho v konkursu, publikum bylo znechuceno šablonovitým německým operetním brakem, ani jedině z mezinárodních děl vysoké úrovně se k nám vůbec nedostane, režisérům a hercům českých filmů se nedostane těmito díly potřebných vzorů a podnětů, takže vyrábějí díla tak, jako krejčí šijící podle předložského žurnálu. Protože za tohle za všechno odpovídá filmový referent ministerstva obchodu, je těžko si představití úředníka korunovanějšího dokonalejším neúspěchem.

Z těchto všech důvodů je nejvyš nejisto, setrvá-li dr. Piskač na svém místě. Je nejvyš nejisto, pojedle-li smířovat dra Goebbelse, jak si „Prager Filmkurier“ a společnost A-B přejí. Je nejvyš nejisto, nebudou-li se filmové věci vyvíjeti nadále utěšeněji a rozumněji, jak bychom si to my spolu se všemi

lidmi jasného úsudku a nezaslepenými touhou po zisku přáli. K tomu by ovšem musila být vyřešena otázka Američanů, jejichž vyhlídky si povšimneme.

Kdo nechce americké filmy.

Amerických filmů si u nás neřádá nikdo, kromě celého publika, všech kinomajitelů a celé kritiky. Neřeje si jich společnost A-B, půjčovny německých filmů, dr. Goebbels a filmový referent ministerstva obchodu dr. Piskač. To je dohromady asi padesát osob proti zbývajícím milionům. Těch padesát osob však vykonává přes to klidně a neotřesitelně filmovou diktaturu, namířenou proti americkým filmům. Motivy tohoto odporu už částečně známe. Motivy zápasu dovozů německých filmů o zachování statu quo, to jest s vyloučením Američanů, nemají ani stín ideového podkladu: tito nouveaux riches se snaží jen o zachování svých nezasloužených monopolních zisků. Dr. Goebbels se snaží svou politikou vynutití příslib, že bude i v tomto roce dovezeno z německé produkce minimálně 80 celovečerních hraných filmů. Dr. Piskač, úředník velice horlivý a exponující se na svém místě i přes svou povinnost, je zásadně proti dovozu amerických filmů z důvodů osobně prestižních, z raněné ctižádosti dodržeti své nešťastné stanovisko i po jeho naprostém zkrachování v praxi. Mr. Canty, representant filmové Ameriky pro Evropu, prohlásil před několika dny v rozmluvě se dvěma žurnalisty, že se mu při posledním pokusu o dohodu našeho ministerstva vysmál do očí, a že mu proto, jako zástupci stopadesátimilionového národa je nemožno ujmouti se nyní již jakékoli iniciativy. Pan Canty nemůže si dobře vysvětliti podobné chování naší vlády vůči Americe. Oněm dvěma žurnalistům se nepodařilo p. Cantyho přesvědčiti o tom, že stanovisko dra Piskače není pravděpodobně stanoviskem vlády, že tento úředník hájí jen zájmy úzké skupiny a nikoli zájmy naší veřejnosti, že jsou-li jemu Američané antipatičtí, jsou komukoli jinému zcela naopak velmi vítání, že vidí-li filmový referent ministerstva obchodu východisko z naší filmové bídy v co nejsrdečnějším jednání s drem Goebbelsem a v dovozu co největšího množství hitlerovských filmů, postaví se patrně všichni členové vlády daleko raději za film americký. Tahle věc není jen nejasná pro p. Cantyho, komukoli z patnácti milionů obyvatel našeho státu bude stejně záhadným, jak bylo možné, že se exponent jedné politické strany a její stranické politiky mohl po tak dlouhou dobu udržeti proti všem zájmům kin, veřejnosti a kulturní politiky našeho státu.

Bohudík už trochu svítá. Ministerstvo zahraničí se ujalo s velikou energií jednání v této věci, také ministerstvo školství zasáhlo. Do dovozní komise, rozhodující o tom, které filmy se k nám mají dovážeti, byli minulý týden přibráni zástupci těchto dvou ministerstev. Ministerstvo zahraničí prý převezme nyní celé jednání o dosažení dohody s americkými dovozci, poněvadž zástupce ministerstva obchodu neukázal schopnost této dohody docílit. Tuto personální a instanční změnu nemůžeme než srdečně vítati. Tento nový vítr slibuje lepší pohodu pro naše filmové poměry.

Sensační obrat.

O novém větru svědčí i článek jednoho z ředitelů společnosti A-B, Julia Schmitta, jemuž poskytlo

pohostině přístřeší „České slovo“ ze dne 16. března ve smyslu své česko-mezinárodně-kapitalisticko-socialistické raníkově-večerníkové filmové politiky. Obchodní rada Julius Schmitt býval vždycky z mužů, kteří měli ve věcech filmové politiky čich: cítil vždycky dobře, kdy je třeba stavěti na filmu americkém, kdy je nutno vsaditi na kartu produkce domácí, a konečně nyní, kdy není možno protiamerickou linii už udržeti a je třeba nalézt kompromis. Poněvadž býval ředitelem jedné z největších firem amerických a hned na to se stal jedním z ředitelů protiamerické A-B, zná dobře mentalitu obou stran a ví, kdy je výhodnější zahráti několik smírných akordů. Jeho chvíle přichází vždycky, kdy na jedné z obou stran už není možno nalézt východisko. Cítí svou chvíli také dnes, kdy obrátil pojednou politiku firmy A-B o 179 stupňů, kdy vytahuje na žerď barrandovských atelierů nový prapor, ne bílý, ale řecké růžový. Nesmíme jeho článek přeceňovat a hodnotit jej snad jako upřímné stanovisko společnosti A-B; firma tu jen dala promluvití tomu ze svých ředitelů, jenž na sebe nakupil nejméně antipatií. Julius Schmitt nedělal nikdy vysokou politiku A-B, na tu ho nebylo na Barrandově potřebí. Jeho akcie stoupaly vždycky teprve tehdy, když akcie firmy klesaly, a kdy bylo třeba politiky smířovací, kdy bylo třeba tahati kaštany z ohně. Tím ohněm je debakl, v němž se dosavadní filmová politika, vydaná na milost a nemilost hitlerovským filmovým vládcům, dnes ocitla, a těmi kaštany jsou interesy společnosti A-B, které mají být stůj co stůj zachráněny.

Článek Julia Schmitta se jmenuje: „Jak je to s americkým filmem u nás“ a jeho podtitul tvrdí: „Vyhraje, ale český film nesmí utrpěti škody“. Článek podává historii amerického filmu u nás, říká známou pravdu, že tyto filmy v počátcích zvukové produkce nebyly tak dobré, jako jsou dnes, uznává, že „český film rostl ve stínu německého filmu“, ujišťuje, že:

„Mohli jsme zde přes všecka obtížná a zdánlivě neschůdná jednání míti americký film už přes rok. Nezaviselelo to pokaždé ani na producentech českých filmů, ani na ateliérech, ani na půjčovnách, ani na úřadech.“

Na kom tedy pokaždé záviselo, že se k nám přes to americké filmy nedostaly, článek nepraví, čehož litujeme. Zato nás nemůže než potěšiti závěr:

„Pět firem (amerických), které k nám dovážely ročně kolem 80 filmů, čeká trpělivě, až se kina přesytí jednostrannou stravou, nebo až si česká veřejnost pokazí z té stravy žaludek... Nyní nastala rozhodná hodina jejich čekání. Kina se hlásí o jejich filmy, politická ministerstva připravují jejich příchod — a domácí firmy, soustředěné ve Svazu filmového obchodu a průmyslu, se rády i nerady smířují s novou situací.“

Čtete-li tato slova Schmittova článku, přetištěná v propagačním časopise, sloužícím k hájení zájmů firmy A-B, tištěném ve Stříbrného Tempu pod názvem „Filmová politika“, promnete si bezděčně oči. Zdá se nám, že to je opsáno z „Přítomnosti“. Nemůžeme než srdečně se těšiti z toho, že pravda, kterou jsme před čtrnácti dny k nemalému pobouření t. zv. odborného tisku vyslovili, tak rychle zapustila kořeny. Slyšíme ji pojednou z oficiálních úst ředitele společnosti, jež dosud s celou svou přesilou nám netvrdila nic jiného, než

že se bez Američanů obejdeme. Nenazývá-li se tohle kapitulace, pak mi najdete hezčí příklad, na nějž je možno aplikovat tento pojem.

A - B zapoměla říci C.

Že společnost A-B obrátila ve článku J. Schmitta na čtyráku, jak praví obraz ze života formanského, to nás nepřekvapuje. Neubráníme se jen údivu nad tím, jak rychle a jak ochotně se loučí s ideologií své minulosti. Skoro se nám nechce věřit, že tato slova k nám mluví týž řed. Schmitt, jenž pro letošní sezonu si uzavřel s hitlerovými výrobci smlouvu, již se zavázal odebrati z Německa 16 (slovy: šestnáct) nových německých filmů, z nichž ještě většina není na světě a o jejichž kvalitě a propagačním obsahu dosud nikdo nemá tušení. Pokud však můžeme soudit z filmů již dovezených, bude tu o kvalitě slova sotva vůbec možno mluvit, všimneme-li si nejhlupejšího filmu Dolly Haasové a beznadějně hlouposti filmu „Madono, kde jsi“, jež jsme z těchto šestnácti už viděli. A o jejich hitlerovské propagační hodnotě si můžeme udělat představu z toho, jak jiný z těchto A-B filmů, „Dozrávající mládí“, musil být loptně kuchán a prostríhován, aby z něho byly alespoň nejhrubší hitlerovské konfese vystříhány, když tento film přes odpor z kruhu kinomajitelů byl dovozní komisí jen na teror firmy A-B povolen.

Skoro bychom věřili krásné poentě tohoto článku Schmittova, „aby film sloužil státní věci“, kdybychom měli trochu obavy před tím, jak této státní věci poslouží oněch dvanáct zbývajících německých filmů, k jejichž dovezení se v této sezoně ještě jako ředitel půjčovny společnosti A-B zavázal. Skoro bychom byli dojati onou vlastneckou notou článku, jenž nám znovu a znovu tvrdí, že jsou v nebezpečí naše české filmy, kdybychom mezi všemi řádky nečetli jasně obavu, že jsou v nebezpečí dosavadní veliké příjmy společnosti A-B, že je v nebezpečí jejich diktatura a monopolní postavení. Tvrdí-li nám, že český film by ve volné soutěži neobstál a bez státní subvence se neobešel, věříme pouze tomu, že by ve volné soutěži neobstála společnost A-B se svými monopolními cenami, a že ona by se neobešla bez státní subvence, kterou celou pohlcuje, a z níž se na české filmy vlastně vůbec nedostane. J. Schmitt, jenž je dobrý znalec filmové historie, nám totiž opomněl připamatovati, že v dobách němeého filmu, uprostřed největší konkurence amerických filmů, už český film existoval bez státní subvence, že jsme vyráběli roku 1920 dvacet dva filmy, roku 1921 třicet pět, roku 1922 dokonce čtyřicet sedm, roku 1924 sedmnáct, roku 1925 dvacet dva, roku 1926 třicet devět, roku 1927 dvacet šest, a tak dále až do roku 1929, kdy jsme jich zhotovili třicet sedm. Mohli jsme tedy, v daleko primitivnějších poměrech, zhotoviti docela stejný počet filmů ročně, jaký vyrábíme dnes v luxusních ateliérech, a stoupající počet těchto filmů ukazuje, že patrně prosperovaly, neboť tehdy nenutil žádný státní předpis výrobce, aby produkovali nedobrovolně a se ztrátou jenom proto, aby ateliéry byly zaměstnány. A že ty filmy vypadaly navlas jako dnešní, o tom nás přesvědčí i zběžné pročtení titulů: roku 1924 se točila „Jindra, hraběnka Ostrovínová“ a „Prodaná nevěsta“, právě jako dnes, roku 1925 se točil němý „K. H. Borovský“, právě jako nyní zvukový, točil se Švejk dříve

stejně jako nyní. Julius Schmitt dokonce tehdy vyráběl krásné „Pohádky máje“, zatím co nyní natáčí hloupé „Pisničkáře“. Zdá se nám, že ve svých argumentech pro ochranářskou filmovou politiku mluvil ve svém článku Julius Schmitt spíše jako loyální zaměstnanec firmy, než z upřímného přesvědčení. To nás zprošťuje povinnosti, abychom jeho článku věřili.

Stačí, abychom srovnali první české zvukové filmy: „Polního maršálka“, „Aféru Rédlovu“, „Fidlovačku“, „Tonku Šibenici“, „Muž v offsidu“ a hodně jiných, jež byly vyrobeny ještě za volné soutěže Američanů a bez státní subvence, a které vynesly velice krásné příjmy — a abychom pak ocenili uměleckou úroveň všech těch „Děvčat s čerty v tělech“ a těch „Dobrých trampů Bernášků“, jimiž nás firma A-B častuje dnes se státní podporou. Poznáme lichost všech těch argumentů ve prospěch vlastního domu.

Podpora nic nezlepšila.

Český film může existovati i uprostřed volné soutěže hodnotných filmů cizích, ovšem pouze hodnotný film český. Tak zvaná ochrana domácí produkce zavedla však nebývalý výrobní šlendrián, zavedla produkci laciných filmů kontingentních, spekulujících jen na výdělky z dovozu cizích, zejména německých operet. Tak zvaná ochrana českého filmu je používána jen k tomu, aby zachraňovala z dluhů společnost, jež si vystavěla hybridní ateliery na roční výrobu 80 celovečerních českých filmů. Dvacet českých filmů ročně stačí naprosto pro naše kina: ovšem dvacet filmů kloudných, zhotovených pořádně a na opravdové náměty — a těchhle dvacet filmů nevytlačí žádná americká konkurence ani kdo jiný. Státní ochrany by bylo zapotřebí jen k tomu, kdybychom měli chuť vystavěti si skleníkovou hyperprodukcí, ještě o jeden uměle vyživovaný a nedokrevný průmysl více. Je konečně možno hájiti ochranářskou politiku při nutných předmetech užitkových a důležitých oborech průmyslových, jako je automobilism, průmysl chemický, fotografický a j. Je však sotva možno představit si co absurdnějšího, než uměle vyvolávaný obor uměleckého průmyslu, určeného jen k zábavě diváků, obor, jenž se pak místo pro zábavu diváků svými výrobky stará jen o jejich nejdokonalejší znudění: jak o to pečují svrchu uvedená děvčata s čerty v tělech i jiné české filmy ve skleníku vypěstované.

Společnost A-B spekulovala, a její spekulace má všechny znaky, které patří k hazardnímu podnikání, stavěnému lehkomyslně do vzduchu. Nyní pojednou volá veřejnost na pomoc, dopouštějíc se při tom malé záměny pojmů: říká zachraňte český film, míní tím však: zachraňte moje příjmy. Nikdo nás však nemůže přesvědčiti o tom, že by nejlepší české filmy byla kdy vyráběla společnost A-B. Pohlédneme-li na nejlepší české filmy minulého roku, ať je to „Život je pes“, „Revizor“, „Země zpívá“, „Usnědeného krámu“, nebo „Řeka“, čteme tu jména nejrůznějších výrobců, nikdy však jméno společnosti A-B. O této firmě víme jen to, že dovede nejbohatěji vyhazovati peníze, které ze státní podpory plynou jedině do jejích pokladen, víme, že dovede vypláceti šablonovitě kýčařskému Turžanskému honorář ve výši 200.000 Kč, víme, že dovede vyhoditi 5 milionů korun za filmový brak s ca-

ristickou propagandou, jako je „Volha v plamenech“. Je nám tedy nevysvětlitelné, na základě čeho chce společnost A-B ztotožňovati své osudy s osudem českého filmu. Naopak, zeptejte se kohokoli z výrobců filmů, které jsme shora uvedli, a každý vám potvrdí, že se mu zdá největším neštěstím české produkce tato fantastická a vykořisťující hegemonie jedné firmy se svými monopolními cenami, na něž musí dopláceti každý, kdo s výrobou přijde do styku.

Z toho všeho nám společnost A-B v odpovědi svého ředitele Julia Schmitta nic nevyvrátila.

Co nechceme a co chceme.

Naopak, přešla opatrně mlčením všechna naše pravdivá obvinění: že máme národně demokratickou filmovou politiku s diktaturou jedné firmy; že tak zvaná podpora českého filmu je humbug, že je státní subvence vyplácenou do pokladny jediné firmy k úhradě jejích deficitů z hazardního hospodaření; že v amerických filmech musila být odstraněna konkurence hodnotných filmů, aby byla umožněna soutěž českému braku, přicházejícímu z Barandova; že vlastenecká horlivost této výroby českých filmů není než podvod, protože se jedná jen o úmyslnou produkci laciného a bezcenného zboží, aby na základě kontingentních listů pak mohly být dovozeny operety německé, ať jakkoli hitlerovské; že tať A-B vlastenecky horlivá, nakoupila v německu 16 německých filmů ještě před jejich zhotovením a shlédnutím; že tímto hospodářstvím byla kina ruinována, zbavena hodnotného repertoáru, a že se platí za špatné německé filmy do Německa daleko více, než by stály dobré americké; že Piskačova ochrana české produkce nás zaplavila za jediný rok 90 hackenkreuzlerskými filmy, jež, i když jsou některé z nich zdánlivě nepolitických námětů, vždycky podporují iredentu v našich změnčených krajích; že českému filmu dva roky státní subvence a vyloučení cizí konkurence pranic nepomohlo, naopak, že jsou dnes české filmy umělecky stejně špatné, jako bývaly kdykoli před lety. Společnost A-B nám nespěchala opravit ani jedinou skutečnou chybu, která se nám v našem článku přihodila: napsali jsme totiž, že ona státní subvence ve prospěch A-B čítala 5 milionů korun. Mýlili jsme se: obnášela 8 milionů korun.

Co žádáme?

1. Aby otázka filmu, jež je především otázkou kulturní, byla vyňata z výhradné domény ministerstva obchodu. Aby místo mužů kompromitovaných dosavadním podivným hospodářstvím, byli dosazeni lidé noví, k nimž může míti veřejnost důvěru. Aby stát orientoval svou filmovou politiku ve směru své politiky všeobecné a odstranil zejména křiklavou nespravedlnost vůči produkci americké.

2. Aby byla nově upravena prakse dovozu filmů. Kontingentní poplatek má býti pozměněn v řádné dovozní clo v jakékoli formě, pokud to mezinárodní smlouvy dovolují, výnos tohoto cla má plynouti do státní pokladny. Ministerstvo financí by se mělo jednou zaujmouti pro tento obor. Poplatek za dovoz cizích filmů buď vybírán podle skutečného výnosu těchto filmů nebo podle skutečného výnosu celé produkce určité firmy, aby byla odstraněna křiklavost relativně vyššího zpoplatnění

filmů umělecky hodnotných než daleko výnosnějšímu bezvýznamnému braku.

3. Podpora českých filmů buď postavena na novou basi tak, aby nebyla fakticky udělována atelierům, nýbrž v podobné formě, jako je tomu při státních cenách uměleckých, literárních a divadelních. Podpora má býti udělována pouze na filmy skutečně hodnotné, ne na každý zhotovený brak, a rozdělována na autora, režiséra, hlavního představitele a producenta. Státní podpora musí vystupňovati tížďnost výrobců, aby vyráběli díla hodnotná. Výroba českých filmů musí býti vymaněna ze závislosti na dovozu cizích filmů, v níž se dnes octla, a povolení dovozu cizích filmů nesmí už býti považováno za prémii za zhotovený špatný český film. O udělení odměny nebo podpory za hodnotné české filmy má rozhodovati, jako je tomu při státních cenách, porota znalců z kruhů uměleckých a z kruhů kritiky, tato podpora budiž veřejná a veřejně publikovaná a budiž vyňata z libovůle a z okruhu tajného hospodaření filmového referenta ministerstva obchodu.

Jenom tím postavíme film na roveň ostatní umělecké tvorbě, jenom tím zlomíme diktaturu jediné obchodní skupiny, volně hospodařící ze státních peněz, jenom tím můžeme docílit toho, aby se to křehké a ne příliš zdravé dítě dostalo konečně do rukou jiných vychovatelů, aby se dostalo na světlo a na vzduch, a bylo vyňato z moci těch, kteří ho dosud velice rafinovaným způsobem používali k probouzení lítosti štědrých bližních a posílali je leda na žebrotu.

Život a instituce

Karel Čapek:

Místo pro Jonathana!

Tento Jonathan, o kterém je řeč, se neuchází o místo v žádném úřadě. Potkal jsem ho v jedné básni Waltra Withmana. Je to muž, který se s pokřikem dere dopředu, neboť chce se podívat na svět. „Hola, místo pro Jonathana!“ Místo pro člověka, který chce vidět! Což nepřišel proto, aby se důkladně rozhlédl svými očima, aby byl u toho, co se děje, a mohl o tom „podat zprávu s hlediska viržinského“? Prosím vás, abyste brali vážně demokratický výkřik Jonathanův (a i jinak se rozpomněli na drahého Withmana: zaslouží si toho).

Prosím za prominutí. Mluvili jsme o kultuře a podobných věcech s přísně zdviženým prstem a zachmuřenou tváří; líčili jsme ji jako vážný závazek a poslání, jako vysokou úroveň, hierarchickou výtečnost, duchovní řeholi, vyvýšené a výlučné postavení a zároveň veřejnou službu. Nemám z toho co odvolávat, ale je k tomu co připojit. Toto je, řekl bych, aristokratické pojetí kultury, které má svou oprávněnost, ale není celé. Je pravda, že vyšší kultura člověka duchovně izoluje a ukládá mu přísné a vysoké závazky; ale neméně pravda je, že člověka osvobozuje. Jakápak řehole: víc budeš vidět a budeš žít v širším světě; tvůj rozhled bude volnější a tvůj duch méně spoutaný; budeš mít hojnější vztahy než druzí, víc možných zájmů, víc pozornosti, víc ná-

strojů, abys poznával i jednal: a není-li toto vše dostatečná a nevyčerpatelná radost, pak nám pomoz bůh. Není-li kultura poutavá, širá a čilá jako sám život, budeme ji marně velebit; nic ji nezpustoší tak jako vláda pedantů a bonzů, deformovaných specialistů, duchovních běloruček a kulturních fouňů, úzkoprsých doktrinářů a mentorů, učených oslů, zkysaných apoštolů, radikálních hnidopichů, neurasthenických estétů a egocentriků a celé té nesnášlivé a omezené, naduté, životně vyschlé a hrozně nudné intelektuální elity. Kultura, která není osvobozující, která nevede člověka k širšímu a volnějšmu rozhledu v životě, není živá: ocítá se na slepé cestě, jakmile omezuje a zužuje lidskou mysl.

Toto je příležitost, abychom promluvili o zvláštním druhu pýchy. Už jsem se zmínil o kulturním fouňovství; je ho nemálo. Všimněte si, jak nápadně často se na kulturních luzích vyskytují drtivá odmítání: mocně se pohrdá překonanými stanovisky, názory druhých nebo lidmi, kteří navštěvují jinou literární kavárnu. Nic není třeba dokazovat, stačí to hlásat; nic není třeba vyvracet, stačí tím opovrhovat. Říká se tomu kritika, ideový boj, zásadní spor nebo konflikt generací; ve skutečnosti to bývá hlavně nedůtklivá intelektuální výlučnost, která běhá po světě hledajíc, nad čím zvedat nos. Ale zvedat nos, to právě znamená špatně se dívat; pokud se týče nosu, domnívám se, že jej máme k tomu, abychom jej strkali blíž k věcem, a ne k tomu, abychom jej nad nimi co nejvýš zvedali. Potkáte-li někoho, kdo kráčí s vysoko zdviženým kulturním nosem a občas vyráží výkřiky odmítání a ošklivosti, můžete si být předem jisti, že vás o ničem nepoučí a nic bližšího vám neukáže; ale jelikož v tomto slzavém údolí slyšet znamená často (až příliš často) také uvěřit, najde mnohé, kteří se dají přesvědčit, že Petr a Capl jsou ignoranti a podvodníci defektní mozky i charakterem, jelikož o té nebo oné věci soudí jinak nebo dělají něco jiného než on; nebo že skutečné věci a děje, které jaksí odporují jeho stanoviskům a sympatiím, jsou ipso facto nenáležitě a nízké a že není vůbec důstojno je brát na vědomí. Budiž ten, kdo myslí jinak, učiněn předmětem veřejného opovržení: toto je, zdá se, téměř existenční pravidlo tak zvaného kulturního života — a partijsní žurnalistiky; snad je mezi tím dvojím nějaká hlubší příbuznost nebo co; ve s k u t e č n é m životě nikdy nekvete tolik radikálního odmítání a odvrhování jako na těchto dvou papírových lánech. Pokoušel jsem se definovat intelektuála jako člověka, který víc ví a je schopen i ochoten víc poznávat než druzí; bohužel toto je jenom ideální postulát; živý intelektuál je ve většině případů člověk, který daleko více odmítá a v y l u č u j e než ti druzí.

Mluvíme o této typické intelektuálské atitudě proto, že to je asi tak pravý opak toho, čemu se může říkat volný rozhled, nepředsudnost, duchovní šíře, vnitřní svoboda nebo jak jinak chcete nazvat duševní a mravní stav člověka, který nemíní běhat po světě s klapkami na očích. Uzoučký a plochý je svět lidí, kteří uznávají jenom něco a odmítají všechno ostatní; sami vnitřně nepsobodni, vášnivě popírají svobodu druhých a jejich právo být jinací a jinak myslet, poznávat něco jiného a dělat svou práci na svůj vlastní způsob. Nuže, zde můžete zvednout káravě obočí a pronést cosi o překonaném liberalismu. Dejte tomu, že je liberalismus jako světový názor překonán; ale tážu se, je-li tím překonána také svoboda a čím lepším je nahrazena. Myslím, že my všichni, kdo náležíme k intelektuálním cechům, budeme

mohutně protestovat, bude-li (nebo je-li) něčím ohrožována naše vlastní svoboda, myslet si a hlásat, co chceme; ale ku podivu nepovažujeme za omezování svobody, odmítáme-li sami pokud možno s vysoka a se zdrcujícím despektem kohokoliv, kdo myslí jinak než my. Kde kdo se cítí v právu, aby vylučoval toho druhého ze společnosti rozumných a oprávněných lidí jen proto, že je řízen jinými zásadami, zkušenostmi nebo zájmy. Buď jsi marxista nebo buržoust, buď jsi syrový naturista nebo asfaltový měšťák, buď pouhý romantik nebo přízemní realista, jsi buď individualista nebo tě oživuje duch kolektivní; pro cokoliv z toho je možno nad tebou vyřknout kulturní anathema a s hanbou tě vyobcovat z řady vyvolených. Tady není místo pro žádné Jonathan, kteří by se chtěli podívat na svět se svého stanoviska. Nevím, jakým silným jménem nazvat společnost, ve které se tak ochotně, tak hojně a tak vítězoslavně odmítá a vylučuje; rozhodně to není společnost demokratická.

Já vím, jsme lidé zásad. Je-li někdo vegetariánem, nejí maso ze zásady nebo proto, že má slabý žaludek; ale od toho by bylo ještě, jak račte uznat, daleko k mínění, že třeba Dostojevský je vulgární škrabák, protože byl požívačem masa, nebo že serum proti vzteklině je hnusný blud, jelikož, pokud víme, Pasteur nebyl vegetariánem. Myslím, že by se nám takový názor zdál příliš hloupý, jako se nám zdá hloupé a hrubé, že v Německu tolik lidí přestalo být dobrými básníky, umělci nebo učenci jen proto, že to jsou židé nebo že uchovali v jistých věcech své vlastní náhledy. Tady cítíme dost ostře, že t e n t o způsob zavrhování a hodnocení nepatří do kultury. Pozor na to, jak to někdy vypadá s kulturním hodnocením nebo odmítáním i u nás; řekněte, nebývají-li i naše kulturní hodnoty přijímány nebo odmítány, leštěny nebo kaleny ve jménu světových názorů, generací, požadavků doby a jiných takových obecných mocností (nemluvíme-li už o případných pohnutkách osobnějších).

Zásady, názory, hodnoty: ta slova jsou příliš abstraktní. Ve skutečném životě nejsou přece zásady a názory něco, co si lze pořídit jako vázu nebo knížku, co si můžete koupit a přinést domů a pak to jednoduše mít; je sice pravda, že mnoho lidí přichází k svým duševním proprietám touto pohodlnou cestou, ale my mluvíme o skutečném duchovním životě a ne o jeho náhražkách. Tedy ve skutečném a poctivém životě jsou za názory, zásadami, stanovisky i věrami určité zkušenosti, osobní poznatky a prožité vztahy k skutečným věcem. V názorech a zásadách je obsažen celý člověk se svým celým životem a celým světem, který poznal. Jsou romantikové, protože opravdu existuje fantastická, krásná i strašlivá romantičnost života a světa. Jsou realisté, protože opravdu existuje všední a hmotná, přízemní i špinavá realita. Tím není řečeno, že každý má svou pravdu, nýbrž že každá skutečnost je pravdivá. Pozor na to, aby popírání názorů nebylo popíráním skutečností, pozor, abychom s intelektuálními vaničkami nevylévali živé a reální dítě. Nemordovat skutečnost! Skutečnost je k tomu, abychom ji objevovali a poznávali, měnili i revoluciovali; ale není k tomu, abychom si z ní vybírali, co se nám pasuje, abychom ji omezovali, falšovali a odmítali. Nikdo z nás ji nemá celou v kapse, nikdo ji nepoznal celou; je to společný majetek všech lidí, co jich je na světě naděláno. A to je to svrchované intelektuální fouňovství, domnívá-li se kdo, že to, co on nemá ve své duševní kapse, co nezná, v co nevěří, k čemu

dopisy

nemá vztahu, to že je nulní a neplatné, i budiž to zlehčeno a zavrženo. Čím je kdo omezenější, tím je nadutější, neboť je víc toho, co nemá a co tudíž odmítá; stačí mu ten uzounký výsek skutečnosti, vymezený jeho zájmy a jeho stanoviskem. Nebylo by neštěstí, že nevidí dál; ale jakési neštěstí je, hlásá-li, že dál není nic, nebo co tam je, že je bezcenné a mrzké.

Ve skutečném světě nejsou názory, nýbrž nazírající lidé; většinou odmítáme i lidi, odmítáme-li jejich názory; myslím, že na to musí být pořádná neúcta k člověku, abych zavrhl jeho celý život. Je snadno odmítat názory; na to stačí huba a gesto; těžší je člověka přesvědčovat. K tomu je třeba udělat mu životní zkušenosti to, co dosud neznal, přivést ho k tomu, aby prožil vztahy, jež dosud neměl. Chceme-li někoho přesvědčit, musíme se stát kusem jeho osobního života. Nyní myslím na básníky a filozofy, na reformátory a zakladatele věr; odjakživa byli to lidé, kteří otvírali druhým nové zkušenosti a dali jim prožít nové poznatky a citové vztahy. To jediné je cesta kulturní tvorby: měnit danou skutečnost tím, že v ní něco žádoucího činíme skutečností prožitelnou. Není skutečnost a někde mimo ni ideály, cíle, hodnoty a zásady; nejsou-li v ní jako osobní prožití, jako zkušenost, jako naše vlastní uskutečnění, nejsou ničím; jsou to jen slova a lež, jen šidítka a náhražka života. Duch, jenž tvoří, nepřichází zákon rušit, nýbrž naplnit; nepřichází skutečnost odmítat, nýbrž ji přetvořit tím, co do ní vloží svého a nového. Duch, který odmítá, je opak ducha, jenž tvoří.

Jenže duch, který odmítá, se obyčejně domnívá, že bojuje. Nebereme ten boj příliš doslova. Jak známo, skutečné války a boje se nevyhrávají tím, že bychom svého nepřítele zásadně popřeli hlásající, že je ničema a blbec a že pro nás neexistuje. V pravém boji bychom takovým lidem asi neříkali bojovníci; v nejlepším případě jsou to jen pomahači, kteří přišli dělat škody do země nepřátel. Budiž, i to snad náleží do taktiky válek; ale aspoň tomu nebudeme říkat ideový zápas, hrdinství, kulturní výboj nebo podobně, nýbrž marodérství, a zařadíme to počestně tam, kam to patří: do partijské žurnalistiky.

Ale pokud jde o kulturu: místo pro Jonathana! Místo pro každého, kdo přichází se svými zkušenostmi a poznatky, se svým přínosem skutečnosti! Místo pro každé vidění a poznání! Kultura je věc hromadná a demokratická, věc vrchovaně společná; opravdu jediná věc v tomto vesmíru, která může být společná všem, jediná obecná a universální, neboť její poslání je obsáhnout veškeru skutečnost; jediná neomezená, neboť se nemůže zastavit na žádném konečném bodě; jediná nestárnoucí, neboť nikdy nepřestane tvořit. Vezměte jí být jen jeden z jejích vztahů, a bude to, jako byste ji mrzčili. Náleží do ní vše, v čem je vyjádřeno cokoliv skutečného; škodí jí jen to, co ji omezuje.

Je bez konce, a přece se v ní perou lidičky o kousek místa. Jak těsnou a malou věc jste udělali z intelektuálního vesmíru!

Odpověď z ministerstva obchodu.

V Praze, dne 13. března 1934.

Vážený pane redaktore!

Byl bych Vám velmi povděčen, kdybyste laskavě uveřejnil v „Přítomnosti“ těchto několik poznámek k článku J. Waltera o „Filmové diktatuře v ČSR“.

O všech otázkách filmového dovozu a podpory domácí filmové výroby, a to jak o věcech všeobecných, tak i o každém jednotlivém případě, podává dobrozdání filmová dovozní komise. Za půl druhého roku její činnosti převážná většina všech rozhodnutí úřadu opírala se o jednomyslné její dobrozdání. Při rozporu mezi dobrozdáním Svazu půjčoven a Svazu kinematografů musil přirozeně úřad se přiklonit k jednomu z těchto dobrozdání. Proti souhlasnému vyjádření obou svazů úřad za celou tu dobu zamítl všeho všudy žádost o dovoz jednoho neb dvou filmů. Může se tedy vůbec mluvit o nějaké diktatuře?

Jelikož národohospodářský, národněpolitický, kulturní a propagační význam filmu jest obecně znám, byla zavedena ve všech výrobních státech v Evropě různá opatření k podpoře domácí filmové výroby, a to vesměs v jiné formě než celně-tarifní, poněvadž clo ve filmové politice vzhledem k vysokým platům za monopolní práva nehraje žádnou význačnější roli. Tato, ve všech státech samozřejmá věc, jest u nás předmětem útoků některých kruhů. Pro srovnání s cizinou budiž připomenuto, že co do časového pořadí byli jsme v této věci mezi všemi evropskými výrobními státy předposlední (před Portugalskem). Míra podpory domácí výroby není jistě přepjatá, když jsme mohli Američanům před zavedením kontingentu položit otázku, zda kterýkoliv jiný režim evropský jest pro ně výhodnější než naše připravovaná úprava.

Státní záruka 5 mil. Kč za zápůjčku společnosti „A—B“ jest opatření, které stát nestálo ani haléře, a které se státu dobře vyplatilo, již jen z toho důvodu, že získal zdatného daňového poplatníka.

Kontingentními listy jest odměňován výrobce filmu a nikoli majitel atelieru. Nejde při tom o nějakou subvenci ze státní pokladny. Výrobce použije zpravidla kontingentních listů k vlastnímu dovozu, aniž by je prodal jinému dovozci po 20.000 Kč. Tento režim, jemuž se činí výtky, jest zaveden též v podobných formách v cizině ve prospěch výrobců, aniž by státní pokladna nějak apelovala na příjem poplatků v této formě, majíc jinak již prospěch z existence a poplatnosti filmového průmyslu, který stát pomáhá tvořit.

Nesprávné jest tvrzení, že Američané nebyli vyzváni k poradám o novou úpravu dovozu, a v důsledku toho padají i veškeré ostatní dedukce. S Američany bylo vyjednáváno plných pět měsíců, tito však stáli v zásadní opozici proti jakémukoliv návrhu. S projevem dokonalé úcty znamenám

Dr. Kaufmann,

přednosta odd. II E minist. obchodu.

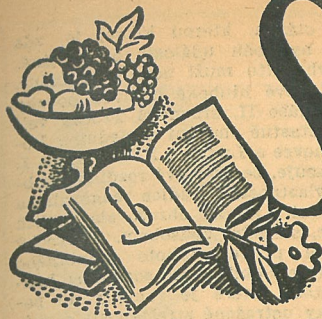
Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

Roč. 4. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ 12

Stanislav K. Neumann:

BŘEZNOVÉ SLUNCE*

*březnové slunce už by hráti chtělo,
přikouzlit smaragdový růměnc
na šedé tváře, na vrásčité čelo
kraje, jímž chodí smutný milenec.*

*i dobrým ptákům plným snubní
něhy
se živel sladký dere z hrdělek,
vždy znova škracených však slými
a dechem zamrazících zas řek.*

*mstivými vpády navrácí se zima
ač přemožena znova do kraje,
a my jsme ti, jímž jihomořské
se do snů touhy rájí jak naděje.*

*zápolí křehké jaro s nepohodou
jak žebračkovy touhy s chudobou,
na konec země s nebem výsknou
shodou,*

*a jaro provede zas přec jen svou.
však žebrači, jak dříve zimou lysou,
teď jarem půjdou se svým
břemenem.
žebrači dvoakrát světem trestáni
jsou
a více svými sny než chudým dnem.*

* Z knihy básní „Láska“.

POZNÁMKY

Sidney Hook, profesor Newyorské university:

EPOS O REVOLUCI

Rusko vždy podléhalo vlivu západu. Ale s vývojem kapitalismu, jenž je ve svých perspektivách a investicích mezinárodní, se tento vliv prohloubil. Sama zaostalost ruského průmyslu usnadnila převzetí nejpokročilejší průmyslové techniky z Evropy. Ruský průmysl nemusel přemáhat překážky, vytvo-

Tusar ministerským předsedou. Masaryk původně pochyboval o Tusarových státnických schopnostech. Tusar začal jako obchodní pomocník — president, věřící v sílu vzdělání, byl by přes své demokratické přesvědčení rád postavil na toto místo muže, jehož vzdělání by bylo zaručenější. Proto dával v úvahu také Beneše. Mimo to byl Tusar churav a působil pasivním a neenergickým dojmem: Masaryk se obával, že nebude dost silný pro situaci, v níž bylo nutno zápolit s celou serií rozvratných sil. Podezřívával, že na první politické místo byl postaven slaboch. Seznámiv se však s Tusarem blíže a pozoruje jej při činnosti, překonal svou nedůvěru, hlavně když viděl, že mu neschází rozhodnost. Ukázalo se, že tento oportunist a muž hladkého jednání a slabého vypadání má v sobě také rysy energického rváče, je-li třeba. On provedl rozchod sociální demokracie s komunisty, před nímž strana tak dlouho váhala. To však se teprve mělo objevit. Zařím se Tusar stal ministerským předsedou, protože nebylo jiného vhodného kandidáta, a protože jako vyslanec ve Vídní prokázal jisté konstruktivní schopnosti. Byl to muž, jenž z celé sociální demokracie (vzbuzoval nejvíce naděje, že pochopí státní nutnosti.

(Ferd. Peroutka: Budování státu.)

řené technickoekonomickým vývojem dřívějších staletí. Tam, kde Západ musil odstraňovat trosky a znova budovat, mohlo Rusko začít od základu. A když začalo, začalo sedmi-mlíčovými kroky. Ve dvacátém století Rusko, třebaže převážně zemědělské, pyšnilo se velkorysým průmyslem, který byl po všech stránkách poměrně soustřednější než u kterékoli jiné velmoci. Obrovská koncentrace průmyslu vytvořila na jedné straně malou vrstvu buržoasie, ve vleku zahraničního kapitálu, na druhé straně veskrze třídně uvědomělý proletariát. Třídní uvědomění ruského dělníka je psychologickým korelátorem zákona kombinovaného vývoje:

V Rusku nestoupal proletariát stáletími, nesa s sebou břímě minulosti jako v Anglii, nýbrž ve skocích, které znamenaly prudké proměny okoli, svazků, vztahů a náhlý rozchod s minulostí. Právě tato skutečnost — spolu se soustře-

děným útlakem carismu — připravila ruského dělníka pro nejsmělejší závěry revoluční myšlenky — tak jako zaostalý průmysl byl připraven přijmouti poslední vymoženosti kapitalistické organizace.

Máme nyní klíč k poměru třídních sil. Třebaže drce absolutismem, nemohla ruská buržoasie vésti revoluci proti němu. Neboť sama byla příliš slabá. A v jiných třídách nemohla nalézt podpory. Spojení s proletariátem, jenž viděl v měšťanstvu třídního nepřítele a nebyl tak puntičkářský, aby je odlišoval od absolutismu, nepřicházelo v úvahu. Spojení s rolníky bylo nemožné, neboť spletitá souvislost bankovních, průmyslových a velkoagrárních zájmů nalaďovalo buržoasii nepřátelsky k selskému hladu po půdě. O ruské buržoasii píše Trocký výstižně: „Zatím, co na úsvitu dějin byla příliš nezralá, aby mohla sformovat reformaci, byla v době, kdy byl čas na revoluci,

Josef Čapek:

JARO*

*Přichází jaro pomalu, krokem
mírným, pevným, neomýleným,
jako každá dobrá věc.*

*Je mnoho útěšného v bezpečném
střídaní ročních časů;
ustavičně měnivý a někdy
únavný je obraz života, a bez
neochoty počítujeme tu pevnou
přítomnost zákona.*

*I kdybych byl vůbec nepozvedl
hlavy a nepooděšel od práce,
poznal bych hned jaro
v hvězdání kosa venku na holé
větvi akátu a na libosti kočky,
která usedá do zářivého čtverce
světla, rýsovaného na podlaže
sluncem, jež slavně se vznáší
nad střechami.*

*Vždy jsem si velmi přával
moci stopovatí krok za krokem
příchod jara. Rozpuklé ledy a
chladné břidlicové skály, potíci
se vodou, hlinu úbočin, brázděnou
stem žilek, jímž provdíl
malé strže dolů do brázdý a do
potoka; rozkvétající sněženky,
sasanky a petrklíče. Přál bych
si sledovatí hnědý pupenec, jak
se den ode dne rozzeledává a
stává se trsem listků, ale vždy
byly tu pak stromy náhle zele-
né a hned nato únavu městského
léta; jaro mi uniklo, co jsem
doma vykonal trochu nějaké
naléhavé práce.*

*Bylo by nutno prožítí to venku,
dohlídati se toho všeho, kdy
se otvírají bledá listnatá pou-
pata, jež včera prodrala se hli-
nou; kdy zpod suchého listí po-
vyleze první brouček, a drobná
muška na ozářené kůře topolu
drbe se nožičkami, aby pak
v jasném ránu vyzkoušela svůj
let; jak malí dravci v křovis-
kách chytají první kořist a
v kamení had svléká si kůži a
nezbadatelnou cestou ubírá se
němý červ.*

*Zahlédl jsem to širé a pře-
jemné divadlo v knihách příro-
dopisných; v obecné lidské zna-
losti a pozornosti je uloženo
všechno, co nebylo dáno očím
upoutaným na práci mezi stě-
nami. Tam je uloženo vše od
prvního, nesměle a nesmírně
houževnatě probouzejícího se
klíčku až po plnou symfonii
léta a podzimu. Co jsem poznal
a toužil viděti, je hodno povzde-
chu.*

*Ozářená zeď tam za oknem
a holé stromy, pijící dychtivě
z vrchovaté mísy světla, vzbou-
zejí ve mně děsný zmatek a váš-
něn se toulají se a bloudí bez
hranic. Sdílet šíří velkého dění,*

* Z chystaného nového vydání knihy „Ledacos“.

FEUILLETON

Edvard Valenta:

LOUPIŇNÍCI*

Tma byla na per... Hola! tu na rohu
jako by nebe se n... roztrhlo ve výřiku,
tisíc a tisíc had... prvravalo oblohu
a vtom mne zaskočila zlá rota loupežníků.

Jejich náčelník hrozný byl a říkal si Podjaří,
a jiný se jmenoval Vzduch, ten dýchl mi do tváří,
a jiný se jmenoval Tma a jiný Neznámá Ulice,
a jiný, strašlivý ten, kterého bál jsem se nejvíce,
se jmenoval, bože můj, Řinkot Poslední Tramvaje,
sáhl mně ledovou rukou na záda o smutku skuhraje,
a jiný se jmenoval Pivovarský Komín, ten čadil a dýmal
až běda,
jak ze staré třešňovky na zápraží plesnivý vesnický děda,
a jiný se jmenoval Ubývající Měsíc, byl podivně
krvavý,
a jiný se jmenoval Neznámý Který Se Nevrací
S Nedělní Zábavy,

* Ze Sbírkky básní „Několik let“.

a jiný se jmenoval Stromořadí a jiný Plynová Lucerna,
a jiní a jiní se rotili a jména jich byla příšerná,
tisíc jich sáhlo po noži, leskl se rudě, byl břitký,
tisíc jich dlaní na břich si plesklo a sáhlo na bambitky,
kohoutky cvakly, hra kulí a nožů v mém srdci řinčela,
do srdce vnikla mi těžká tma, do srdce, do čela,
za ní šla Smrt a za ní hned Vzkříšení hrozené
neznámou dlaní
a viděl jsem — podivné věci se sběhly z mého
Zmrtvýchvstání.

Vždyť náhle to nebyli loupežníci, to byly jen sny a sny,
a jako bych viděl starý obraz, už matný a nejasný,
a na něm jsem já, jsem rybářův syn a zpívám si nad
tůní,
mladý jak ráno, chtivý jak ústa, žhavý jak výsluní
a moje nálada voní jako by večer zadýchly hromady
sena,
aby osvěžily za vsí z dálek se vracejícího chudého
tuláka,
který je krásou života unaven jak ulíbaná žena,
který má bláto na bosých nohou a v srdci bělostná
oblaka.

A pode mnou tekou dny a dny a prchají mně, já vím,
však moje srdce je čeřeň, jej do tůně potápím
a zdvihám jej plný rybiček, je plný! je plný! je plný!
jsem malý rybářův syn a zpívám a pode mnou zpívají
vlny.

Jarní móda

69:

Elegantní hnědé polobotky bohatě perforované. Široký rám je zdoben vkusným lemováním. —

„Praktik“ - trvanlivé přizové ponožky Kč 4. „York“ - módní florumé . . . Kč 6.

Dokonalé a velmi trvanlivé polobotky z prvotřídního materiálu. —

99:

Nota

Prodáváme dosud za nezvýšené ceny.

utopiti v ní volně všechnu drobnou starost a vázanost. Získati pevnost a jistotu.

Stále jasněji; země blíží se ke slunci; i já blížím se ke slunci, blížím se, skloněn nad papírem, rvoucí se na dlažbě, za dne, za noci, omráčen těžkým a neklidným spánkem.

Má cesta vede jen někdy zářivou kotlinou Vltavy, pyšné řeky, až za vysehradský most. Reka trpípyti se hedvábná mezi břehy, na nichž drobnými pramenky slévá se mírný život. Na vodě rackové a parničky, na břehu hraje si děti, pestrý mč, robátka, staří lidé; nakladáči pisku, trpělivý pár koní a čluňar vysmoluje loďku. Vše skoupáno v přečistém jasu; v azuru vznáší se přeskvělá denní hvězda a pod ní poděl řeky svěží van, který sotva zčeří hladinu, utkvělou v blahé volnosti.

Městské jaro není méně pü-

vabné a opojné, než to tam venku. Totéž slunce, jež tam rozeztalo jasné paprsky z nového snopu čisté a rovné slámy; zářné rovné paprsky, a na konci každého uchytily se dychtivá buňka, seménko, klíček, pupenec, kukla, brouček a malé zvířátko. Tisíc rovných slunečních nitek a na každé z nich se něco zavěsilo: skelný střípek a mžourající batole v kočárku, milenci, čluňar vysmolující loďku, bába s cukrovím, racek, staří lidé, poletující pestrý mč, i ten samotář, dlouze nazírající v skvoucí obzor a cyklista, odjíždějící za bránu. A na každé slunečné nitce něco: letmá radost a buňka utrpění, kukla touhy, hrbáček, souchotinář, všežn, vyzírající za mříží i člověk, skloněný nad vezdejší prací; dobré i zlé; pupenec kosatce i bědná slupička malty, odchlípující se, zanikající do ztírka na pusté městské zdi.

příliš zralá.“ Jejím jediným spojencem byl mezinárodní kapitalismus. To je jedna z příčin, proč kladla takový důraz na pokračování ve válce.

Car byl sesazen revoluční akcí dělníků a rolníků (vojáky). Ale socialističtí vůdcové, kteří požívali důvě-

ry mas, přikročili bez odkladu k tomu, aby předali státní moc buržoasii. Jejich doktrinářskou omluvou bylo, že únorová revoluce byla ve skutečnosti buržoasní revolucí, třebaže o tom buržoasie nevěděla a nebojovala za ni. Liberální buržoasie, doslova přinucena strachem k pře-

vzetí vlády, byla si své izolace v Rusku velmi dobře vědoma. Proto se snažila nastolit třídu nejméně nepřátelskou jejím zájmům — monarchii, Miljukovův pokus, nastolit ústavní monarchii, ztroskotat jen proto, že žádný z členů dynastie nestál o to, vstřít hlavu do klíčky. Bylo nutno najít jiný způsob, jak se chránit před hrozivým voláním mas po míru, pšdě a chlebu. Nebylo jiné alternativy, než prodloužení války. Pokračování ve válce — i kdyby nebylo skončilo vítězstvím — přece by bylo nutně vyčerpalo revoluční energii a dovolilo buržoasii, aby pod pláštíkem národní nutnosti a šovinistické ideologie vytvořila hradby proti vnitřnímu nepříteli. Jak bylo dokázáno pozdějším pokusem Miljukova, přimět německého císaře, aby potlačil Rijnovou revoluci, měla ruská buržoasie méně příčin bát se německého vítězství než porážky v boji s pracující třídou. Proto, jak britce poznamenává Trocký, ježto se jim nepodařilo využít revoluce pro účely války, pokusili se liberálové s pomocí krátkozrakých socialistických doktrinářů využít války proti revoluci. To byla cesta, jež je dovedla k společné zkáze.

Sám o sobě byl plán, pokračovat ve válce, nebyl znamenal zkázu buržoasie, nebýt Leninovy strany. Trocký podává pronikavý sociologický rozbor úlohy, kterou hrají politické strany v sociální krizi. Zdůrazňuje vzájemné působení třídního uvědomění a hospodářských podmínek, jejichž konečným výsledkem jsou právě třídy; odvrací se od dětinskosti úzké ekonomické determinace, aniž by ztroskotat o úskalí eklekticismu nebo idealismu. Dějiny nejsou výsledkem automatického působení hospodářských činitelů, nýbrž aktivity tříd, v jejichž vědomí se odrážejí jiné vlivy. Politické strany získávají rozhodný vliv v revoluční situaci nejen svou znalostí hospodářského terénu (ačkoliv i to je důležité) nýbrž svou schopností předvídat rychlé proměny masového vědomí a těžit z nich ihned. Ideje, zvyky a tradice, získané před krizí, mají dosud význam a proto je nutno s nimi počítat. Nikoliv hospodářské podmínky, nýbrž každodenní bojovná hesla zahajují události. Bez bolševické strany, jež konstatovala objektivní situaci, upevňovala získané pozice a zavědla vybuchující vášeň mas do řečiště směřujícího proti nenávisti hodným principům a osobám, nebyla by v Rjnu přišla revoluce. Bolševická strana, kterou chtěl Plechanov vyloučit z marxistického tábora, byla duší ruských mas od dubna, právě protože neuzívala svého marxismu jako pohodlné výmluvy, nýbrž jako vůdce k činům.

Trocký podává ještě skvělejší ilustraci těchto dialektického srovnání ve své analýze úlohy osobnosti v dějinách. Jak snadné je podlehnout literárnímu pokušení a psát dějiny jako obraz velkých a malých osobností. Při nejmenším z toho jistě bude dobrá povídka. A naopak, jak snadné je zneužívat historickou sílu vedoucích osobností, jak se často děje v pseudovědeckých pojednáních, která chtějí být ultravědeckými. Oba tyto omyly, jež se doplňují, jsou způsoby, kterak šetřit myšlením ve prospěch prostoty. Skutečná obtíž je v tom, rozeznávat jednotlivce, kteří mají historický vliv, poměrně neodvislý od jiných činitelů, od takových, kteří zachycují prchavý blesk z jisker, jež srší při zápasu tříd. Trocký se o to pokouší tak, že běže zástupce jednotlivých tříd — Mikuláše II., Kerenského, Lenina — v jejich příslušné sociální souvislosti. Ožeha-

vá otázka, kterou klade, je, zda by byl běh událostí býval jiný, kdyby tito muži nebyli na scéně.

Ve své hluboké analýze povahy Mikuláše II. srovnává Trocký velmi šťastně chování posledního Romanovce a Ludvíka XVI. i Karla I. Ukazuje, že přes své rozdílné osobní vlastnosti i tradice reagovali na situaci, která ohrožovala jejich moc, stejným způsobem. A Trocký hledá příčinu tohoto jednotného postoje v obdobných sociálních konfliktech, které je vehnaly do politiky ustrašené ztráťnosti a zkázy. Je nepravděpodobné, že by kterákoli lidská bytost na jejich místě — ať už jakéhokoliv formátu — byla mohla odvrátit zkázu, která očekává všechny pokusy smířit, co je nesmířitelné. V takových okamžicích nedělá jednotlivec události, nýbrž události jej tvoří nebo zlomí.

Nepřehánáme, tvrdíme-li, že Lenin je hrdinou knihy Trockého (o sobě mluví s obdivuhodnou zdrženlivostí). Ale uznat Leninovu heroickou cenu znamená již připustit historický význam jeho myšlenky a činu. Je-li tomu tak, stává se naléhavou otázkou: „Jak by se byla vyvinula revoluce, kdyby byl Lenin nedospěl v dubnu 1917 do Ruska?“ Kdyby byl Lenin (náhodou!) nepřijel do Ruska a nezměnil linii strany, byli by bolševici převzali v Rjnu moc? Skutečnost, že tato otázka nepřipouští docela jednoznačnou odpověď, není přčinou, proč by bylo třeba odmítnout ji. Trocký naznačuje (na tomto místě je podivně vyhýbavý), že by bez Lenina ruská revoluce nebyla nastala ve chvíli, kdy nastala. Jak bychom to mohli popírat, aniž bychom současně vyslovovali pochybnosti o Leninově velikosti? Neboť, aby člověk viděl, co viděl on již v únoru a ještě dříve, aby ustupoval a šel vpřed jako on v bouřlivé době října, na to by musel být druhým Leninem. Přes to vytýčuje Trocký, že Lenin byl jen mocný článek v řetězu okolností, jež přivedly proletariát k moci. Nevytvořil konflikt třídních sil, jenž mu dal příležitost být velkým, nýbrž byl sám částí tohoto konfliktu. Jestliže by ruské masy bez Lenina nebyly zvítězily tehdy, když zvítězily, Lenin zase bez ruských mas, bez jejich zkušeností, odvahy a věrnosti by nebyl býval vůdcem, jakým byl.

To nás přivádí k jedinému vážnému nedostatku knihy Trockého — k nesprávnému ocenění vztahu mezi Leninem a stranou. V kapitole „Znovuobrození strany“ je Lenin vyobrazen nejen jako by se vedle něho jevil zcela nicotným Kameněv, Tomský, Rykov, Stalin a jiní vůdci, nýbrž současně i celá strana. Je pravda, že v dubnových dnech generální štáb strany váhal přijmouti Leninovu těsi, která řádala okamžitý přechod k vůdce proletariátu. Ale rychlost, jakou byla strana získána pro Leninovo stanovisko, železná disciplína a přece neodvislá iniciativa vedení i členstva, svobodná kritika i v rozhodných okamžicích, to vše naznačuje, že mezi Leninem a stranou byla větší organická jednota, než připouští Trocký. Lenina síla byla odrazem síly strany. Byl špicí onoho oštěpu, jímž byla strana. Kdyby byl Trocký psal své dílo v roce 1920, nebyl by se chaos dubnových dnů jevil jeho očím v takových rozměrech, jako tomu bylo, ze zřejmých politických důvodů, v roce 1930. Mělo by se také myslet na to, že se Trocký připojil oficiálně k bolševikům až v červenci 1917. To mu nijak neubírá na velikosti. Vavřiny Leninovy důvěry, kterých si Trocký dobyl za revoluce a za občanské války, budou vždy svěží.